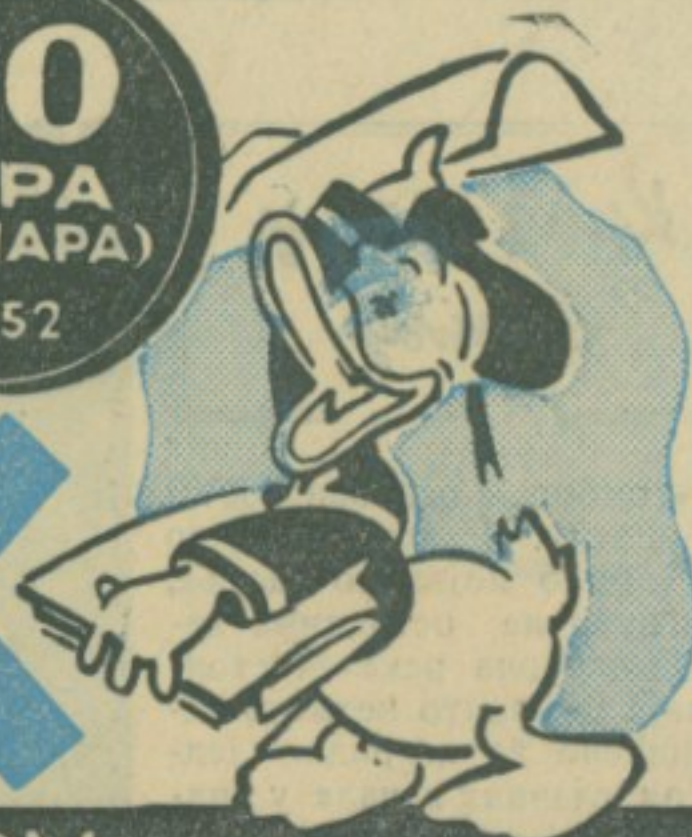

ПОЛИТИКИН

ЗАБАВНИК

50
ПАРА
(ДИНАРА)
1952

Година XXVII

БРОЈ 774

29. октобар 1966.

ИЗЛАЗИ СУБОТОМ

Dan
BARRY

ФЛАШ ГОРДОН

КРОЗ БЕКОБЕ

МАЈМУНИ МЕСОЈДЕРИ

У кинеској провинцији Кванси научници су нашли остатке циновског мајмуна који је живео пре неких 100.000 година. Мајмун је био велик око три и по метра

и наспрот свим другим врстама мајмуна, који су биљоједи, био је месождер. Циновски мајмун-месождер представљао је највећу опасност за праљуде оних крајева.

РИМСКИ ЛИФТОВИ

Још су стари Римљани знали за дизалице, и то много веће од данашњих. На римском Форуму

мо још се могу видети сачуване дизалице, сличне онима какве се употребљавале у рударским окнима, које су могле да приме и 50 особа одједном.

УПОРНОСТ

Године 1707. озлоглашени немачки разбојник Карл Шаршмит побеглао је из затвора. Он је седам месеци упорно глодао зубима дебелу дрвену решетку на прозору своје затворске ћелије све док је није пре

глодао. Како је при томе до самних десни истрошио зубе-секутиње брзо је, баш по зубима, био препознат и враћен у затвор.

У ОВОМ БРОЈУ:

КАД СУ ЦВЕТАЛЕ ПОКОНДИРЕНЕ
ТИКВЕ
ФАЛСИФИКАТОР КОЈИ ЈЕ ОБМАНУО
ВЕСМРНИКЕ
ПРТИЦЕ ИЗ ВИБЛОГИЈЕ
ВУДИТЕ ДЕТЕКТИВ
НОВА ОСТРВА НА АТЛАНТИКУ
ЕЛЕКТРОНСКА КОРИДА
ТРАГИЧНА СУДБИНА КАСКАДЕРА
ХУМОР
ШАХ
АНЕГДОТЕ
СПОРТ
ПИСМА ЧИТАЛАЦА

Кроз нашу земљу

СОМБОР

Сомбор је основан у XVII веку. У почетку је то било војничко насеље, подигнуто на острвима некада мочварне реке Мостонге, чије је корито недавно искоришћено за изградњу једног од главних канала у хидросистему — Дунав — Тиса — Дунав. Трагови првобитног насеља запажају се по облику садашњег кружног булевара у граду — Венца. У доба Марије Терезије Сомбор је проглашен за слободни краљевски град и тада је имао око 20 хиљада становника. Привредни успон Сомбора почиње после 1802. године када је завршен пловни канал Дунав — Тиса, у то време на зван Франк канал. Канал је омогућио исушивање мочвара у околини града, којих је било толико да је предео северно од Сомбора називан „Крај са хиљаду језера“.

Сомбор има 32 хиљаде становника (подаци за 1965. год) и представља највећи привредни и културни центар северозападне Бачке.

У Сомбору постоји 12 значајних привредних предузећа: фабрика металних окова „Бане Секулић“, фабрика акумулатора и малих електромотора „Електрон“, фабрика текстила („СТИ“), творница сира и др. Нови индустријски рејон Сомбора изграђује се поред Великог канала, којем прилази нови канал Пригревица — Сомбор (дуг 6,96 км). Ту се већ налази силос са капацитетом од 2.000 вагона. У граду је развијен културни живот. Поред десетак културних установа Сомбор има више основних, средњих, стручних и других школа, међу којима је по својој дугој традицији позната Учитељска школа.

РОБОТ КОЈИ ПРАВИ ЈЕЛОВНИК

У кухињи једне клинике у Њу Орлеансу на питање „Шта ће се кувати су-тра?“, одговор даје електронска машина. Робот саставља јеловник и откуцава га, издаје требовање хране и прорачуне, познаје правила дијететике. На конструкцији овог система група инжењера радила је четири године.

„Јесте ли већ чули причу о аутомобилу који се зауставио на једној раскрсници и обратио се саобраћају: „Молим вас проверите мој брзиномер да нисам сувише брзо јурио“. Намигнувши, полицајац је одговорио...“

Шта је рекао испричаћу вам кад примим вашу отплату коју сте ви, свакако, једино из заборавности пропустили да пошаљете.“

ЗА НЕУРЕДНЕ ПЛАТИШЕ

Једна трговина радио и телевизијских апарата у холандском граду Амстердаму опомиње неуредне платише не само веома учтиво, већ и са извесним хумором. Ево садржине једног таквог писма:

АНЕГДОТЕ

ИНСПИРАЦИЈА

Познати француски сликар Матис (1869—1954) управо је смишљао коју боју да одабере за костиме и декор за Дијагилев балет кад је избио пожар у суседној згради. Сликарев атеље био је сав осветљен пламеном али уметник као да није то примећивао. Одједном, узимајући Дијагилева за руку он повика узбуђено:

— Погледајте! На ову моју плаву боју одсјај пожара даје оранж тон. Имам идеју: правићу костиме такве боје.

ПУСТО МЕСТО

Један пријатељ замолио Тристана Бернара да му да две улазнице за један његов комад:

— Жалим, али дајем само целе редове — одговори писац — алудирајући на слаб пријем овог свог комада код публике.

Другом једном приликом Тристан Бернар шаљући пријатељима карте за један од својих комада, који такође није био баш нарочито посећен, препоручио им је:

„Дођите наоружани, место је пусто“.

РАЗМЕНА ЉУБАЗНОСТИ

Ломоносов је имао поцепан рукав на сакоу. Кицош-спахија који га сrete пакосно примети:

— Ученост провирује!

— Нипошто, господине, него глупост завирује — одговори Ломоносов.

ЛАСКАВИЈЕ ЈЕ ОВАКО

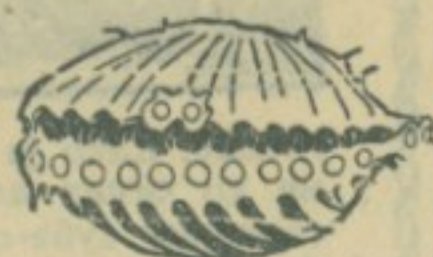
Француског мислиоца Габријела Маблија наговарали су да истакне своју кандидатуру за Француску академију на ука. Међутим, он је то одбио овим речима:

— Ако би ме примили у академију, људи ће ме питати како сам тамо доспео. А ако нисам академик, онда ће ме питати зашто до сада већ нисам у академији. Ово друго је чини ми се, ласкавије.

ИЗABELA

1348-1372/
КЕРКА ФРАНЦУСКОГ ВЛАДАРА
ЖАНА ДОБРОГ, ПРОДАТА ЈЕ КАО
ДВАНАЕСТОГОДИШЊА ДЕВОЈЧИЦА
МИЛАНСКОМ ВОЗВОДИ ГАЛЕАЦУ II,
КОЈИ ЈУ ЈЕ УДАО ЗА СВОГ СИНА.
ЗАТО ДОБИЈЕНО ЗА ЊУ УПОТРЕБЉЕНО
ЈЕ ЗА ОТКУП ЊЕНОГ ОЦА ИЗ ЕНГЛЕСКОГ
РОПСТВА.
ГАЛЕАЦО ЈЕ ЗА БУДУЋУ СНАХУ ДАО У
ЗАТУО СТО ПУТА ВИШЕ
НО ШТО ЈЕ ОНА БИЛА ТЕШКА

ШЕЛЛОВА КАПИЦА

ИМА НА РУБОВИМА
СВОЈИХ ЈУШТУРА
НИЗ ПЛАВИХ ОКАЦА
ОСЕТЛИВИХ НА СВЕТОСТ.

© King Features Syndicate, Inc., 1966. World rights reserved.

Ripley's—Веровати или не!

УШТИЖА = 777000
УШТИЖА = 777000
УШТИЖА = 777000
УШТИЖА = 777000
УШТИЖА = 777000
УШТИЖА = 777000
УШТИЖА = 777000
УШТИЖА = 777000
УШТИЖА = 777000
УШТИЖА = 777000

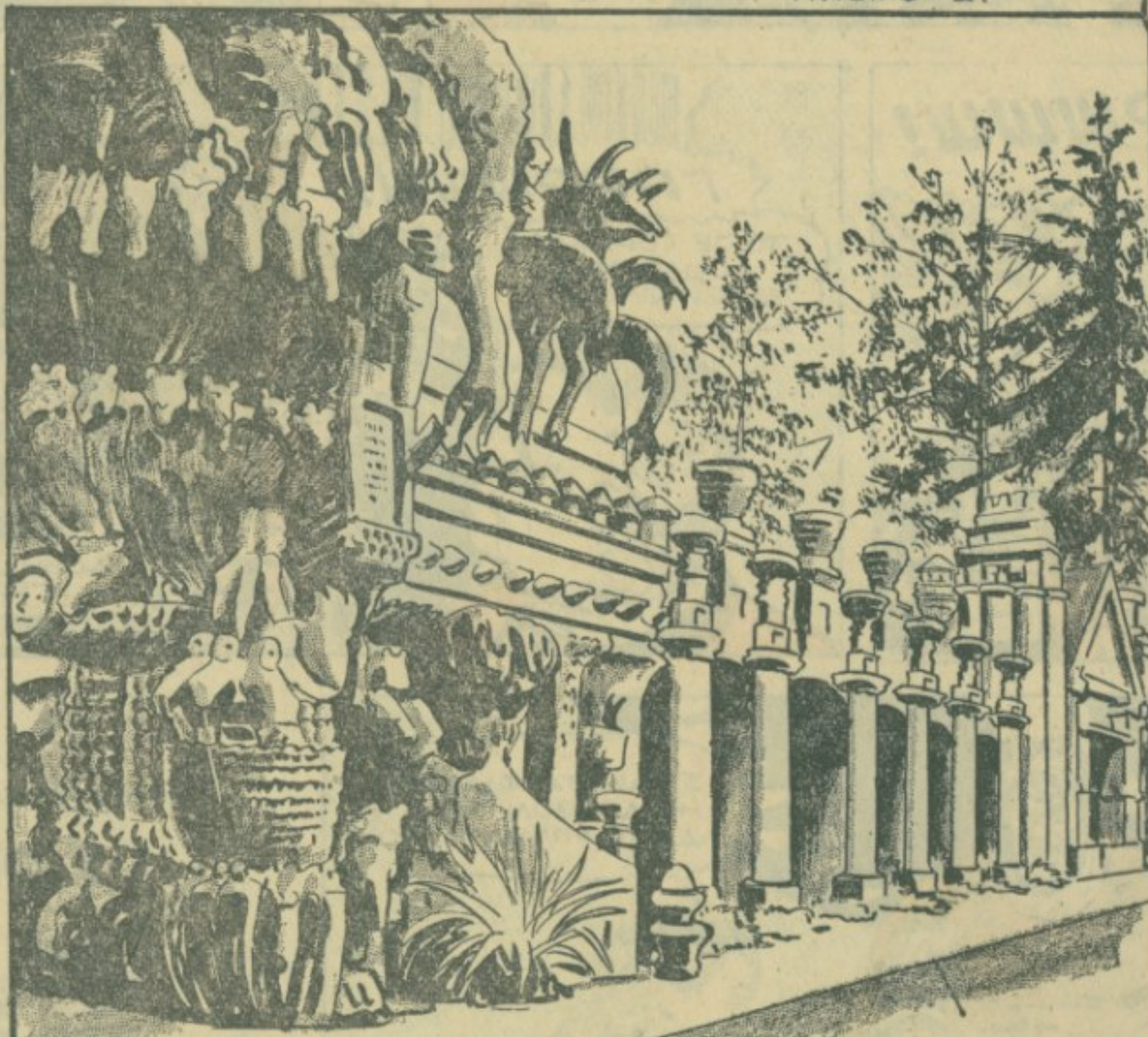
НАЈНОВИЈА АЗБУКА

ПОТПУНУ АЗБУКУ
И ОЗНАКЕ ЗА БРО-
ЈЕВЕ ИЗУМЕО ЈЕ
КИОИМИ КАМАРА
1936. ГОДИНЕ ЗА АФРИ-
ЧКО ПЛЕМЕ МЕНДЕ ИЗ
ОИДЕРА ЛЕОНЕ КОЈЕ
ДОТАД НИЈЕ ИМАЛО
ПИСМО

ПЕР МУШОН

1733-1797 / ИЗ ЖЕНЕВЕ
ШВАЈЦАРСКА /
ЗНАО ЈЕ НАПАМЕТ
ЦЕЛУ ФРАНЦУСКУ
ЕНЦИКЛОПЕДИЈУ:
17 ТОМОВА
ОА
18.000.000 РЕЧИ

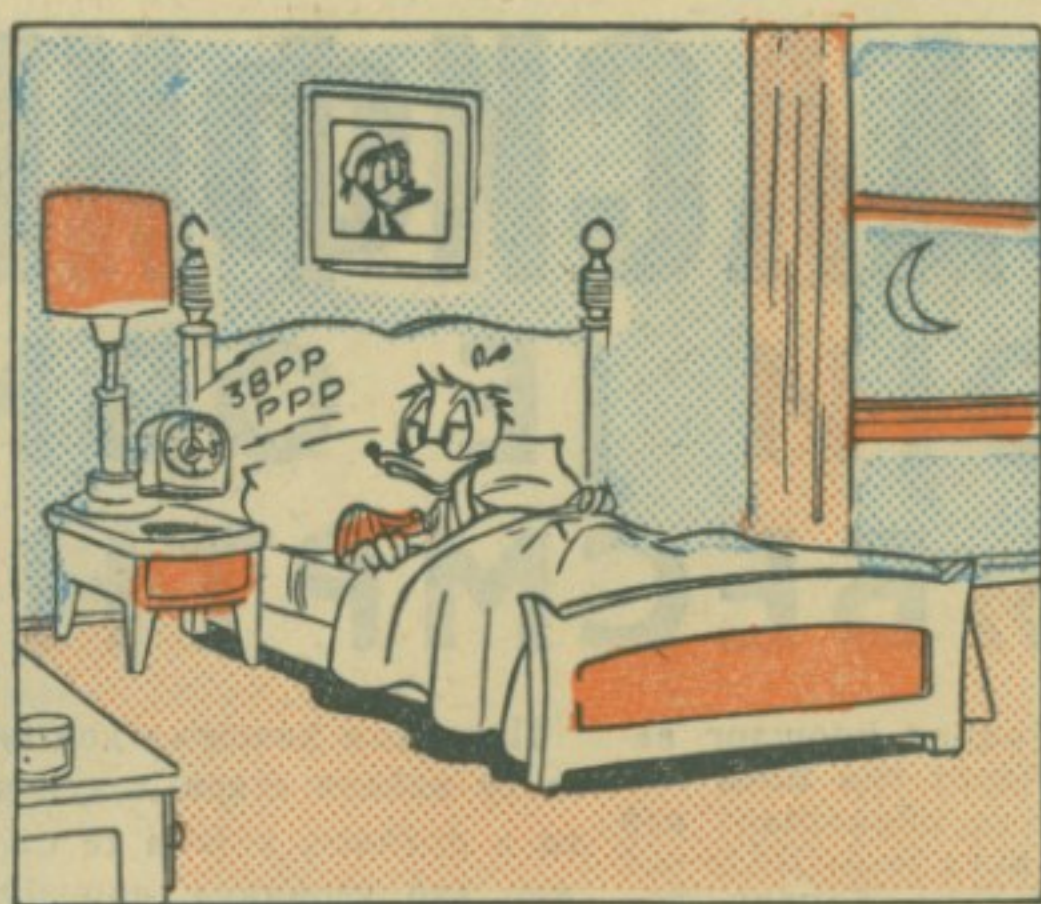

ПАЛАТА ИЗ СНА

ПАЛАТУ „ИДЕАЛ“ У ОТЕРИВУ / ФРАНЦУСКА /
СОЛИДНУ ГРАЂЕВИНУ ОД КАМЕНА И БЕТОНА, ПОДИГАО ЈЕ У
СВОМ СЛОБОДНОМ ВРЕМЕНУ И БЕЗ ИЧИЈЕ ПОМОКИ ПО-
ШТАР ФЕРДИНАН ШЕВАЛ —
ИСТУ ОНАКВУ КАКВУ ЈЕ ВИДЕО У ЈЕДНОМ СВОМ СНИ
ЗИДАО ЈЕ 33 ГОДИНЕ, ОВАКО ДАНА, ПОШТО
БИ РАЗНЕО ПИСМА И ПРЕВАЛИО 30 КИЛОМЕТАРА

МЕРМЕРНИ ЦРВЕНАК У ГНЕЗДУ

НА ЈЕДНОМ ОУБУ
КАТЕДРАЛЕ У ВИКТО-
РИЈИ / САД /
НАСЛИНЕН ЈЕ У ЗНАК
СЕКАЊА НА ЈЕДАН
ПАР ЦРВЕЊАКА,
КОЈИ ЈЕ САВИО
ГНЕЗДО МЕЂУ
СКЕЛАМА ДОК ЈЕ
КАТЕДРАЛА
ЈОШ
ЗИДАНА

WALT
DISNEYПАЈА
ПАТАК

СПОРТСКЕ ЗАНИМЉИВОСТИ

ПОРОДИЦА ШАМПИОНА

Када је 1926. године млади амерички регрут морнарице Роберт Вратилс поставио нов светски рекорд у гађању војничком пушком, постигавши 246 погодака од 250 могућих, сви су били одушевљени овим резултатом. Сви сем његове мајке. „Мора да му пушка није ваљала јер би иначе имао свих 250 погодака, Боби никад не промашује“ изјавила је она.

Виктор и Мери Вратилс имали су седамнаесторо деце, 12 дечака и 5 девојчица. Сваки

мушки члан ове многобројне породице био је шампион у нечем, а највише њих у гађању из пушке. Виктор и Мери су били пореклом Чехословаци, али су се упознали у Америци и тамо венчали. Купили су једну малу фарму на којој су вредно радили и одгајали децу, коју, како они кажу, нису уопште осетили пошто су сви били добри и од малих ногу помагали родитељима и једно другом.

Искривити толику породицу није било лако и зато је

Виктор морао да нађе још неко споредно занимање. Његов отац је био пушкар и он сам је још одмалена волео оружје и био добар стрелац. И синови су наследили ту особину од оца: како би који де-чак напунио осам година добијао је пушку са којом је вежбао и ишао у лов на зече-ве и препелице. Али, уз један услов. Од 25 хитаца сваки члан породице морао је да убије најмање 20 зечева или препелица. Ко не би испунио ту норму, није могао да иде у лов све док се не би попра-вио у гађању. Али, у овој за-нимљивој породици ретко ко-ји члан да је подбацивао у томе. Просек је био 23 погот-ка од 25 хитаца. Породица не само да је имала довољно ме-са за себе већ је могла и да продаје вишак. Само у току једне зиме три члана шампи-онске породице убила су око 6.000 зечева и на њиховим ко-жама зарадили око 400 долара.

У кући породице Вратилс владала је права војничка дисциплина. Ни отац ни мајка никада нису уда-рили ниједно дете. Сва старија деца су била подеље-на у тројке. Најмлађа тројка је прала судове и намештала кревете. Друга тројка је ради-ла у пољу, трећа музла краве, а четврта водила рачуна о жи-вини и башти. Старије групе су се сменяле на послу сва-ке недеље. Родитељи никад ни су имали потребе да контро-лишу своју децу.

Сва деца су били одлични ђаци. У школама у којима су студирали дечаки су били пр-ваци у гађању тако да су њих дванаесторица оборили око 70 америчких и 11 светских ре-корда за време школовања и службе војске. Били су толи-ко чврсто међусобно повезани

да нису хтели да се такмиче ако још неки члан породице не би учествовао у тој смот-ри. О слози у овој породици испредаке су се приче. Њихо-ва фарма важила је за узор у сваком погледу. Преко лета и за време распуста сви би си нови ђаци дошли до помоћну оцу, ту су се између себе так-мичили у гађању али увек на неком живом циљу у лову, јер нису имали сувишних пара да троше хице узалуд.

После смрти мајке и сестре ниједан члан славне породи-це није хтео више да се так-мичи ни на једном јавном на-тецању. Кад је избио II свет-ски рат седам синова је отиш-ло у рат, али су се само чет-ворица вратила из њега.

И ТО ЈЕ РЕКОРД

Двадесетогодишњи француски студент Жорж Брунел не-давно је постигао својеврстан рекорд кад је за време рас-пуста на бициклу обилазео се-дам земаља односно прешао 6.000 километара, а да при том није имао никакав квар на во-зилу.

Уређује: Паја Патак

Сувише
тражи

Пера Ждера седи на тераси једног хотела. Одједном убу-ђен позива келнера и каже му:

— У мојој кафи управо се дави једна мува.

— Да не бисте можда хте-ли да јој бацим појас за спа-савање — одговори му с пуно разумевања келнер.

Време је
новац

Један пријатељ, познат као паватор, каже Баји Патку:

— Сада ћу вам објаснити јој начин минута...

— Помтедите ме начина — пресече га Баја — и реци-те ми мисао.

Боље питај

Паја Патак дошао у посету једном пријатељу на пита на стојницу на ком спрату ста-нује.

— На седмом, али лифт је у квару.

Паја се кукнути усне, за-звони на вратима и како му нико није отворио, спусти се у приземље и рече настојни-ци:

— Није код куће.

— Наравно да није, на го-дину одмора је.

— Па што ми то нисте ре-кли малопре?

— Али ви сте ми питали само где станује а не и да ли је код куће.

Очигледно
настова

Наставник на часу покуша-ва да објасни ученицима шта је то поштење. Да би га лак-ше разумели, он то илуструје очигледним примером и каже Влаји:

— Замисли да је твој друг склонио једну крунку у сво-ју клупу. Ти си то видео и за време одмора одлазиш у учи-оницу и узимаш крунку. Шта ти онда радиш?

— Једем крунку — одгово-ри Влаја.

Овако је
ипак боље

— Келнер — каже Паја Па-так — молим вас да склони-те прст са мог бифтека... Знате то нимало није живи-јенски!

— Жалим, госн' Пајо, али ако га не бих придржавао тек би онда испало на под.

Да не брине
ништа

Пера Ждера срео у ходни-ку суседа и каже му:

— Јесте ли чули ноћас ко-лико сам лупао у ваш зид?

— Ох ништа, ништа, нисте ми уопште сметали, јер сам баш ноћас имао неколико пријатеља на седељци.

ФАЛСИФИКАТОР КОЈИ ЈЕ ОБМАНУО »БЕСМРТНИКЕ«

десетих година прошлог века надничарев син Врен Лика, који се образовао као самоук и кога је А. Доде обесмртио у свом роману као књиговесаца Фажа.

На крају се све разјаснило тек пошто се вешти препредењак нашао иза решетака. Међутим, он је успео да фалсификује и утрапи лаковерном Шалу 27 хиљада фалсификованих аутографа, за које му је овај платио 150 хиљада франака у ондашњој вредности!

Ситуација је испала уистину трагикомична... Током процеса чуле су се веома занимљиве појединости.

Извесно време пре тога Шалове колеге сазнале су да он припрема за објављивање важне резултате својих истраживања, којима ће оповргнути једну свима познату истину. На основу тих истраживања произлазило је да част и слава због открића Земљине теже не припадају Енгелзу Њутну већ Французу Паскалу. На седницама Академије Шал је неједном цитирао непозната писма Паскала и Њутна.

Што је више постајало познато богатство ризнице коју је Шал сакупио, расли су дивљења и завидљивост према неуморном колекционару. Није шала сакупити 27 хиљада аутографа. Само Раблеових писама било је око 2 хиљаде. А уколико је ту било Шекспирових непознатих сонета и писама? У Шаловој збирци налазили су се и много старији документи. Замислите само — аутографи Овидија, Апулеја, Сафо, Дантеа, Ариоста, Петрарке, Сервантеса, Расина. У њој су били богато заступљени забелешке, писма научних расправа великих научника, филозофа и уметника: Платона, Сократа, Платона, Спинозе, Коперника, Декарта, Леонарда да Винчија, Рафаела, Микеланђела, Рубенса.

Фалсификатор огромне енергије и знања

Ту је такође био и огроман број писама владара свих епоха, међу њима Александра Македонског, Нерона, Јулија Цезара, Августа, Клеопатре неколико Карла и Лујјева, Петра Великог и Катарине II. Може се замислити колико је било узбуђења лаковерног Шала док су се његови прсти дотicali писма Атиле заповедника Гала, Мухамеда — француском краљу, Жане д'Арк Ричарда Лавовог Срца, Лутера, Лајбела, Колумба, Еразма Ротердамског... Готово невероватно, али он је поседовао писма проповедника Исуса Христа, цара Ирода Лазару васкрслом из мртвих, Јуде Искаротског Марији Магдалини...

Једном речју, није било познатије личности у историји, на којој се не би зауставила пажња Врен Лика. Његова је личност била права фабрика за производњу фалсификата. Сви који су присуствовали суђењу од срца су се смејали док је читан бескрајан списак фалсификата али су били и запањени енергијом и радном способношћу којима је располагао тај неуугледни 52-годишњи човек. Према његовом признању, у току једног дана полазило му је за руком понекад да исфабрикује и по 30 аутографа. За то су били потребни не само упорност, време и напрезање физичких снага, већ и — велико знање. Врен Лика је много часова проводио по библиотекама, проучавајући материјале из којих је црпао потребна обавештења како би својим творевинама могао дати изглед оригиналних.

Приликом хапшења код њега су нађени стари документи и потписи, којима се служило као узорцима, пронађени су листови чисте хартије

„Патриотске побуде“

Процес по предмету Врен Лика завршио се сразмерно ниском казном. Добио је две године затвора. Сматра се да је на одлуку суда утицало пламено изјављивање адвоката. У свом говору он је настојао да докаже да је Врен Лика све то урадио из патриотских побуда, јер су се у већини исфабрикованих аутографа уздицали древни Гали, хваљена је њихова активност, говорило се о приоритету Француза. По адвокатовим речима, оптужени се руководио племенитом идејом — да врати Француској њену некадашњу славу. У годинама националистичког заноса овај аргумент је могао бити и од користи.

Међу онима који су се налазили у судској сали било је много новинара и књижевника. О сензационалној расправи писали су сви листови, називајући суђење процесом о великој подвали. Догађај није измакао пажњи Алфонса Додеа. У интервјуу, који је дао 1888. године поводом објављивања свог романа „Бесмртник“, Доде је објаснио фабулу свог романа, повезујући је директно са случајем академика Мишела Шала из 1868. године и одговорношћу на коју је затим био позван фалсификатор Врен Лика.

Балзак, Стендал, Колин, Стивенсон, Дима, Иго, Толстој, Драјзер и многи други — сви су се у подједнакој мери често ослањали на криминалну хронику, црпећи одатле сижеа за своја дела. Разуме се, они се нису ограничавали на препричавање заплета криминалног дела, јер — како је говорио Толстој — он би се стидео да штампа своје дело ако би се цео његов труд састојао у томе да оцрта портрет или да евоцира нешто што се догађало. Из пера ових књижевника појављивали су се романи људског карактера у којима је злочин служио као побуда за сиже и пружао могућност да се дубље открије друштвена позадина догађаја.

Астје Реју, један од четрдесеторице „бесмртника“, доживотних чланова Француске академије, припремао је за штампу монографију „Ново о Галилеју“. Резултати његових истраживања заснивали су се на додат необјављеним документима. Пре тога он је управо био објавио три тома великог историјског дела. Нова књига ни у ком погледу није била обична. Академик је располагао тајном помоћу које је дешифровао загонетке минулих векова. И сада се спремао да запањи научну и широм јавност својим открићем. Преокренуће он све представе о Галилеју — жртви инквизиције.

Ризница која му је послужила као извор необичних савиња, чувана је у великом писаном столу његовог кабинета. Она је садржавала готово 15 хиљада најређих и веома вредних докумената, јединствене аутографе, писма са потписом Ришелеа, Колбера, Њутна, Галилеја, Паскала... И баш из тог извора он је црпео информације које су толико изненађивале научни свет.

Међутим, Астје Реју није имао страстан сакупљач шкртица. С времена на време он је поклањао Академији, на пример, писма песника Ротуа кардиналу Ришелеу, или власторучно писмо Катарине II Дидроу. Приликом сваког његовог богатог поклона новине су као и обично у потери за сензацијама славиле

његово име, његове радове и његову колекцију.

Али откуда њему те драгоцене хартије на којима би му позавидели сваки музеј и библиотека? На пример, аутографи чувеног императора Карла V и великог књижевника Франсоа Раблеа? Истина, понеко је оспоравао њихову оригиналност. Само, то су прости завидљивци.

Књиговезац чика-Фаж

Извор из кога је он црпао своју збирку, трошиће на то сав свој новац, књиговезац је по занимању а зове се чика-Фаж. Велики је сањар као и сви људи са пасијом. Он није глуп, начитан је и располаже изванредним памћењем. О њему се говорило да је некада живео на селу и још тада, као млад човек и самоук, тежио да стекне што више знања.

Једном приликом имао је среће да се упозна са Астјеом Реју. Отада је често долазио њему у госте. Обично није стижао празних руку. Задовољавајући страст академика-колекционара, сваки пут је доносио ретке документе и за њих добијао велике суме новца. На тај начин је током две године у његов цеп прешло 160 хиљада франака. Разуме се, тај новац није припао њему... Он је био само посредник између купца и сопственице извора аутографа Мениа Каз, старе девојке, која је принуђена да ради издржавања делимично распрода богату колек-

цију — власништво њених рођака Још из времена Луја XIV.

Пасионирани сакупљач Астје Реју веровао је у све што му је као највећу тајну причао књиговезац. Веровао је у неискрпиво складиште рукописних докумената из минулих векова, који су приказивали прошлост у новој светлости и често обарали постојеће представе о историјским чињеницама и личностима. Колико непредвиђених сензационалних открића је нудило проучавање тих хартија! Заиста, Астје Реју је могао постати чувен и прославити се у целом свету. Он би ту славу и постигао да није било једне околности. Академикови снови изненада су се срушили као кућа од карата.

То се десило оног дана када су стручњаци установили да су сви ретки и драгцени писани документи од књиговесаца, који се правно наивно, у ствари написани на хартији Ангелмске фабрике 1836. године. Очигледни фалсификат тих „реликвија“ падао је свима у очи. Тек сада су примећене граматичке непадарности, погрешке, неправилни реченични обрти. Фалсификат! Најгрубљи фалсификат!

Академик Астје Реју је припуцао да званично објави својим колегама ту изузетно непријатну новост. Експертном Националне библиотеке установљено је да је 15.000 аутографа, који су сачињавали његову колекцију, сви до једног фалсификати. Академик је био жртва страшне обмане, био је намагарчен и, у суштини, незналица. Међутим, осим тога што се као историчар показао неопростиво наиван и због тога запао у најглуљу ситуацију, у сличном положају нашла се и Академија.

Ова повест, коју је Алфонс Доде испричао у роману „Бесмртник“ завршава се трагично...

Лик истакнутог научника, у суштини надуване фигуре, чије радове жена у свађи назива „глупостима“, није измишљен. У свом роману Доде је испричао о догађају, који се стварно одиграо.

Непревазиђени мајстор фалсификата

За фабулу је Додеу послужило случај познат у историји криминалистике као „процес Врен Лика“. Ко је био Врен Лика? Његово име и сада стоји на челу фалсификатора свих времена, прослављених обмањивача и непревазиђених мајстора фалсификата чије је „часно варање“, како је писао Анатола Франс, обогатило литературу толиким занимљивим књигама. Заиста, требало је располагати изванредним фалсификаторским талентом да би се током неколико година вукао за нос читаву Академију, а да се и не говори о једном од њених чланова — о краљу геометрије Мишелу Шалу. Јер, управо је њему и продавао своја „произведенија“ шез-

МАСТОДОНТ ИЗ МИСУРИЈА

Последњи мастодонт угинули су у давној прошлости, приближно пре два милиона година. Њихови многобројни окамењени костури, пронађени углавном у Северној Америци, омогућили су научницима да

реконструирају изглед ове животиње налик на слона. Недавно су у близини Троје у Мисурију и Америци пронађене изванредно сачуване челюсти мастодонта.

ДА НЕ БИ ИСПАЛИ БУДАЛЕ

Познати амерички хумориста Хоув једном је на суду бранио неког преступника и том приликом је одржао сјајан говор.

Млади тужилац, схватао је да ће му бити тешко да се у говорничком такмичењу са хумористом Хоувом, па се обрати суду овим речима:

— Господо поротници, пратећи изразе ваших лица за време говора мог уваженог опонента, дошао сам до закључка да сте већ одлучили да ослободите окривљеног. Међутим, ја сам потпуно убеђен у његову кривицу. За један сат или мало више ви ћете донети вашу пресуду — „Невин“ и напустите га судици. А сутра ујутру у мој службени кабинет навратиће мистер Хоув. Седне у фотељу, широко ће се насмејати и рећи: „Мој дечко, колике су будале били они поротници!“

После овога суд је осудио преступника.

ЦРТИЦЕ ИЗ БИОЛОГИЈЕ

ДА ЛИ ОСНОВЕ ЖИВОТА МОГУ ДА СЕ СТВОРЕ У КОМЕТАМА

Идеја да је живот дошао на Земљу са неког другог небеског тела (на пример са метеоритима) прилично је стара и одавно је одбачена. Јер, сматра се ниједно живо биће не може да поднесе високе температуре које се, рецимо, стварају приликом преласка једног метеора кроз Земљин ваздушни омотач. Међутим, овде ће бити речи о једној другој, новијој теорији по којој су се нека основна једињења која изграђују живу материју организма — про-топлазма могла да створе у кометама.

Комете су, као што је познато, небеска тела на којима се разликује глава и дугачак врат, који се некад ноћу јасно види као веома дуг траг преко небеског свода. Језгро сваке комете састоји се из уснијаног камења и метала, претежно гвожђа, пречника од 500 метара до неколико десетина километара, док дужина репа комете може да износи више стотина милиона километара. У маси комете налазе се згуснути гасови који се могу анализирати методом тзв. спектралне анализе. Ове су анализе показале да се у гасовитим масама комета налазе водена пара, метан, амонијак, цијан, угљена киселина и др. На основу ових једињења, која садрже основне елементе живота — угљеник, водоник, кисеоник и азот, могу постепено неживе органске материје, које су у једном моменту историје постанка живота саградиле и саму живу материју, постати све сложеније. Ова мисао је била изречена још пре више година (Опарин и др.), али су ипак најзначајнији огледи недавно изведени у неким европским и америчким лабораторијама који су ову претпоставку и потврдили.

Ево како су то научници извели: састављена је гасовита смеша водене паре, цијана и амонијака, која је месецима била подвргнута дејству електричног напона, ултравиолетног зрачења и температуре од око 70°C. После две до три недеље у лабораторијским посудама су се појавили трагови неких других једињења. Пањивом лабораторијском анализом установљено је да су новостворена једињења тзв.

аминокиселине — тј. основни саставни делови беланчевина. После извесног времена појавила су се и хемичарима добро позната једињења пурина и пиримидина, који су такође основни састојци тзв. нуклеинских киселина без којих нема живота.

Ако нагласимо данас опште прихваћено мишљење стручњака да су беланчевине и поменуте нуклеинске киселине хемичка основа живота, онда су описани огледи од највећег значаја на дугом и тешком путу да се одгонетну тајне живота и његовог постанка.

УСИСИВАЧ ЗА МАРС И ВЕНЕРУ

Када су пре неколико година васионом почели да круже сателити и васионски бродови, биолози су одмах почели да размишљају да ли се помоћу ових летелица може сазнати постоји ли на оближњим планетама било какав облик живота. Кружење сателита око неке планете

омогућава да се ова боље фотографише и упозна њен рељеф. Међутим, на фотографијама које су сателити радио-таласима слали на Земљу

нису се могли запазити детаљи који би говорили у прилог постојања живота на снимљеним планетама.

Успешно атерирање васионских бродова на Месечеву површину пружило је нешто више могућности да се дозна о томе постоји ли живот, пре свега на Марсу или Венери, да се о томе пошаље обавештење путем радија на Земљу. Научници су прво наишли на проблем како добити тачан одговор са површине неке планете, тј. какву методу смислити и како поставити експеримент који би дао одговор на горе постављена питања. Већ су сабрали идеје и урађени извесни пројекти за одговарајуће уређаје који ће бити спсобни да тачно информишу на учинике на Земљи о постојању или одсуству живота, па чак и о квалитету живота. Један од уређаја био је тзв. „мултиватор“. То је по замисли научника инструмент који ради на принципу усисивача за прашину. Овај усисивач би увукао у себе праšину са тла Марса или Венере. Уколико је тло ових планета слично Земљином, тј. богато микроорганизмима, ова жива бића би била увучена у нарочите посуде усисивача-мултиватора. У овим посудама би се налазила одређена хемичка једињења и микроорганизми би дошавши у додир са њима изазвали неке хемичке реакције које би довеле до издавања, на пример, топлотне енергије, што би лако омогућило даље слање одређеног сигнала радио-путем на Земљу.

Микроорганизми који живе на Земљи у лабораторијским условима, размножавају се на тзв. хранљивим подлогама и за неколико дана стварају огромне колоније, које се виде и голим оком. Таква једна колонија у мултиватору могла би да активира и пусти у погон неки јединствен електромагнетски механизам, а овај одговарајући радио-уређај, или би се све смислило и послало телевизијом на Земљу.

НОВО ОРУЖЈЕ БИОЛОГА

Пре равно 300 година Енглез Роберт Хук пронашао је микроскоп, који је већ тада могао да увелича ситне предмете око 100 пута!

За протекла три столећа микроскоп је веома много усавршен, а пронађен је и електронски микроскоп који увеличава и неколико стотина хиљада пута. Међутим, иако увеличавају до диновских размера, савремени микроскопи имају и своје недостатке. Њихова основна мана је у томе што је за њих неопходно припремити пресеке мртвих ткива. Другим речима, иако располажемо тако савршеним

инструментима за увеличавање, о животу се још увек сазнаје преко неживих, мртвих препарата.

Овај велики недостатак и изучавању живе материје до неке је оклонити један нови проналазак. Недавно је научна јавност сазнала да је конструисан нови инструмент такозвани радио-микроскоп. Његова главна и најважнија особина, која га у погледу изучавања живих бића ставља испред досадашњих микроскопа, јесте могућност изучавања онога што се дешава унутар живих ткива. Овај инструмент ће омогућити научницима да упознају неке тајне животних збивања и то на нивоу молекула, без нарушавања или мењања процеса ко

ји се одвијају у живом организму.

Амерички професор универзитета у Кливленду Џозеф Вајнберг каже тим поводом да је у радио-микроскопу искоришћен у техници добро познат принцип тзв. магнетне резонанције, који до сада није никада био примењен у изучавању живих бића. Огледи су показали интересантну појаву да у олабављеном мишићу живе жабе (на којој су прво вршили ови експерименти) молекули воде добијају облик који је сличан молекулима леда иако до „срзавања“ мишића неће доћи! Међутим, када се мишић грчи (контрахује), молекули воде почињу слободно да се премештају слично као другим молекулима у течности.

Нови микроскоп омогућава научницима да помоћу радиосигнала одбијених од једара атома прате шта се дешава у молекулима, али тачан распоред атома у молекулима на о-

вај начин не може да се констатује. Животиња која се испитају ставља се између полова јаког магнета. Даљи принцип рада се своди на то да истраживач помоћу радио-микроскопа шаље радио-сигнале, који слободно пролазе кроз спољашњи омотач атома. Сигнали одбијени од једара атома могу се помоћу на рочитих апарата и забележити, што истраживачу пружа тачну слику о променама које се у организму стално одигравају.

ПОСТАНАК АГРОХЕМИЈЕ

У ослободилачким походима Симона Боливара, хероја Јужне Америке, узео је учешћа и француски научник-хемичар Жан Батист Бусенго. Шест година, од 1820 до 1828, он је размештао своју покретну лабораторију свуда куда би га ратни вихор однео. Вршио је анализе чак и у кратеру активног вулкана.

Једном је Бусенгову пажњу привукао обилан род кукуруза који су убирали становници Јужне Америке на бесплодним пешчарама. Они су то постигали ђубрењем пешчаног тла птицијим изметом-гуаном. Бусенго је извршио хемијску анализу гуана и открио у њему висок проценат — азота. Од те анализе, како неки сматрају, почиње и агрохемија.

Знак популарности

Одмах после изласка из штампе књиге „Доживљаји доброг војника Швеека“, писац Јарослав Хашек наврати у крчму „Код чаше“ да попије пиво. У жељи да дозна како је примљена његова књига, он поведе разговор о литератури. Подстицајући саговорнике, Хашек изјави да је, ето, некакав писац Хашек издао свој роман о Швееку. Прави галиматјас. Тада настаде жестока препирка, која се заврши тиме што су млади дискусанти — ватрене присталице и заштитници романа — избацили Хашека из крчме. Тако се Хашек убедио да је постао популаран међу читаоцима.

Данас доносимо две кратке детективске приче—загонетке у којима се појављује ваш стари познаник инспектор Вернер. Верујемо да сте од њега научили да на сваки податак дат у причи и цртежу уз њу обратите пажњу и да ћете, на основу њих, успешно решити сваки задатак. За оне који не буду успели да открију преступнике решење дајемо на 14. стр.

ЧАМАЦ БРОЈ 8170

годило нам се нешто веома непријатно. Док смо се нас двоје шетали по шуми нестало је наш кајак. Остала су нам само весла која су се налазила у шатору.

— Колико је прошло времена од тренутка када сте кајак оставили на обали?

— Па, пошлo смо у шетњу око десет часова.

— А да ли је ваш чамац био регистрован?

— Да био је регистрован

под бројем 8170 и број се савсвим лепо види на боку кајака.

— Пођимо, прегледаћемо читаву обалу — предложио им је инспектор Вернер.

После десетак минута инспектор је приметно једног младића који је за дрвеним мол привезивао један кајак. Инспектор га је замолио да га провоза дуж обале.

— Са задовољством, инспектор, мој чамац и ја смо вам

на располагању. Додуше, ја сам прилично уморан јер сам веслао око осам километара.

— Ох, не треба да се трудите — умирио га је инспектор Вернер. — Сам ћу се провозати. Али, чекајте, зар ваш чамац није регистрован?

— Не. Купио сам га тек јуче, од једног туристе и намеравам да га региструјем сутра, последњег дана свог годишњег одмора.

— Пре тога ћете, на жалост, морати да пођете са

мном до најближе полицијске станице. Треба најпре да расветлимо неке сумњиве околности — одговорио му је инспектор.

Због чега је инспектор Вернер осумњичио младића за крађу кајма.

УДАРАЦ ПО ГЛАВИ

Молим за извинијење — казао је инспектор Вернер улазећи у стан брачног пара Нојбергер. — Пре отприлике двадесетак минута пролазио сам поред ваше куће кад је изненада на главу овог човека пала саксија са цвећем. Нисмо могли одмах да дођемо оваме јер сам ја с пострадалим морао хитно у болницу где су испрали рану и превили му главу. Али, ја сам добро видео да је саксија излетела кроз ваш прозор.

Домаћиново лице се облило лаким руменилом.

— Не, ви се варате, инспекторе. То се није могло тако догодити. Наши прозори су били затворени а ми сами тек што смо се вратили кући. Минут-два пре вашег доласка. Били смо у биоскопу.

— Ви сте код куће већ одавно и за вас ће бити боље

да се одмах извините овом човеку и да му надокнадите своту коју је морао да плати за преглед и превијање главе. Ако не поступите тако и он вас тузи, проћи ћете много горе — рекао је инспектор.

тор Вернер после кратког размишљања.

На основу чега је инспектор Вернер закључио да му домаћин не говори истину и да покушава да се извуче а да не плати одштету?

КРОМАЊОНСКИ ЧОВЕК И У СССР

У близини Самаркан-
да узбекистански архе-
олог Давид Лев открио
је делове људских ле-
бања и остатке насеља.
Ту су пре 40.000 година
живели представници
праисторијског чове-
ка кромањонске расе.
Копачући даље Лев је
нашао на остатке зим-
ских станишта упола
укопанх у земљу, ма-
ло даље од њих летња
станишта покривена др-
ветом и трском. Поред
ових просторија посто-
јале су радioniце за
обradу камена и изра-
ду накита. Према писа-
њу совјетске штампе
ово је друго слично
откриће у овој облас-
ти. Досада су тргови-
о кромањонском чове-
ку откривени у запад-
ној Европи и северној
Африци.

Кро-Мањон је место у Француској, Дордоња, код кога су у једној пећини 1868. године пронађени остаци преисторијског човека. На основу научне реконструкције изведен је закључак да је кромањонски човек био један од најстаријих представника *Homo sapiens*.

Атлантски океан преграђен је читавом својом дужином великом подморском преградом, која почиње од острва Буве у антарктичким водама па се у облику слова „С“ протеже све до Јан Мајена северно од Исланда.

НОВА ОСТРВА НА АТЛАНТИКУ

На целој дужини ове подморске баријере која дели океан по средини и одликује се нестабилношћу и у данашње време запајају се бројни трагови вулканизма. Као резултат рада подводних или субмаринских вулкана долази до нагомилвања лаве и појаве нових острва у Атланском океану.

Крајем септембра 1957. године недалеко од острва Фајал (Азорска острва) — са дна океана појавило се ново острво, које се брзо у свом ширењу спојило са острвом Фајал. Четрнаестог новембра 1963. године са дна Атлантика појавило се још једно острво.

Добило је име Суртсеј, а налази се западно од острвске групе Вестманајер, крај јужне обале Исланда. Пре појаве острва на океанском дну се формирала вулканска купа висине 130 м. Када се ова купа појавила над површином океана, висина јој се брзо повећавала, а острво расло. Тако је већ 15. октобра 1963. године острво достигло висину од десет метара и дужину од 600 метара. Из дана у дан оно је расло у ширину и висину да би за месец дана касније висина острва износила 100, а максимална дужина 900 метара. Крајем јануара 1964. године острво је достигло висину од

175 m и дужину од 1300 метара, а у децембру исте године достигао је дужину од 2.100 метара и површину од 2,2 квадратна километра.

У почетку вулкан је избацивао вулкански pepeo, гасове и вулканске бомбе. Сваку ерупцију пратила је појава облака водене паре, који су се уздицали до висине од 5 до 9 км. Поред главног кратера јавили су се и споредни. Првобитни кратер се потпуно умирио крајем јануара 1964. године.

не, а ubрзa затим појавила су се три нова, од којих је један током времена постао главни кратер. У априлу 1964. вулкан је био доста активан. После из бацивања пепела настало је из ливање лаве преко обода кратера. Лавa је потекла ка океану. На месту додира двеју сти хија, ватре и воде, развиле су се огромни облаци водене паре. Лавa је прекрила слабо от порне творевине разијих еруп ција, те чини добру заштити младог острва од рушилачког дејства океанских таласа. Почетком јула 1964. године при новој ерупцији, лавa темпера туре преко 1.100 степени Ц по текла је ка океану у потоци- ма брзином од 400 км час.

На острво Суртсеј први су доспели француски новинари у децембру 1963. године. На њему су провели само 15 минута јер их је засипао вулкански пепео. Шеснаестог децембра исте године на острву је боравила група исландских научника на челу са познатим вулканологом Сигридуром Тураринсоном. Оли су прикупили читаву збирку различитог вулканског материјала чијом је анализом утврђен хемијски састав лаве.

Двадесет шестог маја 1964. године примећен је дим у

pravcu ostrva Surtsej. Međutim, zavisivši iz aviona utvrđeno je da je vulkanska aktivnost na ostrvu Surtsej prestala. Dim koji se video izbio je oko 800 metara istočno od ovog ostrva. Dva dana kasnije jedan islandski pilot prvi je na tom mestu primetio novo vulkansko ostrvo. Dimenzije ostrva, koje je dobilo ime Sirtlingur, brzo su se povećavale. Krajem jula 1964. godine (dva meseca po pojavljivanju) ostrvo je dostiglo dužinu preko 200 m a uzdizalo se nad okeanom 60 m.

Острва Суртсеј и Сиртлингур привлаче пажњу научника који испитују различите области. Она представљају праве лабораторије за геологе и гео морфологе. Ту они могу проучавати и развој многих природних појава као што су: појављивање и рад вулкана, процес распадања стена под ударом таласа, промене рељефа дна Атлантског океана и друго.

Нова острва у Атлантском океану, настала пре две године, представљају најмање облике рељефа Земљине коре,

ОСТРВО СУРТСЕЈ, 1 — ГЛАВНИ КРАТЕР, 2, 3, 4 — СПОРЕДНИ КРАТЕРИ, ШРАФИРАНИ ДЕО — ЛАВА, ТАЧКАМА ПРЕДСТАВЉЕН ТУФ

ПОЧЕТАК ЕРУПЦИЈЕ 14. XI 1963. ГОД.

МУЖИКИ И ВАМПИР

ТО ЛСТОЈ КАО ОБУЋАР

— Био sam завршио свој роман „Ану Карењину“ — признајем, сматрам га за слабо дело — причао је Лав Толстој једном својој гостој у Јасној Пољани. — Ни сам не знам колико сам пута преписивао тај несрећни роман. Сећам се једино да су ми га из Москве девет пута слали ради коректуре и увек бих пронашао да у њему нешто изменим и исправим. Ово је најзад дојадило моме московском издавачу па ми је написао: „Последња коректура. Све је одлично“.

После тога настао је предах у мом напорном списатељском раду. Било ми је досадно. Да бих прекинуо време пало ми је на памет да почнем да учим обућарски занат. Он одвраћа човека од мучних мисли и умирује душу.

И тако сам отишао да

будем шегрт код сеоског обућара Фоме Јаковљевића, који је волео да пије и филозофира па сам и раније одлазио к њему на разговор. Од Фоме сам научио све што један сеоски обућар треба да зна и на крају ми је пошло за руком да израдим пар ципела. Поклонио сам их за успомену своје пријатељу књижевнику Стахановићу. Оне су доспеле у музејску витрину, а штета је што их нико није понео, иначе видели би се да су биле ^{толико} јаке да могу да послуже и за више од четири генерације.

Ово је била моја једина обућарска рукотворина. Наставио сам да пишем. С Фомом сам био још бољи пријатељ и знао сам с њим дуго и дуго да разговарам о многим животним проблемима.

ГЕНИЈАЛНИ МАЛОУМНИЦИ

Не размишљајући ни за трен браћа—близанци у један глас одговарају који је дан у седмици био овај или онај да тум било кога месеца, било које године у било коме веку или миленијуму. Још ће и набројати све године када је тај датум падао у тај исти дан у седмици. Најбржим модерним електронским мозговима за решавање таквих задатака било би потребно неупоредиво више времена.

Близанци памте све датуме и цифарске податке које су икад чули, муњевитом брзином и без погрешке одговарају на питања о историјским датумима, о данима рођења и смрти чак и мало познатих личности — само ако су то икад чули.

Како искористити тако изразите таленте?

Никако! Јер, ова два „математичка генија“ стоје збуњено пред најједноставнијим задатком из рачуна за трећи разред основне школе.

Ова два двадесет шестогодишња младића не раде у не ком институту за математику, па чак ни у некој банци. Обојица се налазе у једној њујоршкој психијатријској болници где су их сместили због — малоумности.

Близанци ни сами не знају како врше најсложенија хронолошка израчунавања. Према њиховим речима они уопште не рачунају већ просто „виде“ одговор на свако питање које је у вези са датумима. Научници који их испитују признају да механизам способности браће близнаца не могу да објасне ништа потпуније но сами „вундеркинди“.

КО ДА МУ ПОВЕРУЈЕ

У једном листу појавио се пре извесног времена следећи оглас: „Како желим да се одвикнем од пушења, запослио бих се у бензинској станици или у фабрици запаљивих или експлозивних предмета“.

Чак и онда

На вратима директора једне велике америчке издавачке куће може се прочитати ово:

„Молимо вас да полако затварате врата, чак и кад вам је рукопис одбијен“.

Електронска корида

У шпанском граду Кордоби пре кратког времена одиграла се најнеобичнија корида у историји таура-

махије (таурис — бик, лат.). Велика арена била је пуста. Нигде ниједног гледаоца. Само је неколико о-

дабраних званица седело у првом реду.

Један човек ступио је на рундо, кружну писту на којој се одиграва крвава драма корида. На себи није носио традиционалну одећу тореадора „одору сунца“ већ обично цивилно одело. У једној руци је држао мулету, црвену мараму матадора, у другој мали транзисторски радио-отпремник. Никада дотад ниједан тореадор није сисао у арену овако чудно припремљен. Тореадор — познати научник Јозе Делгадо, професор неуропсихологије на Јалском универзитету у Њу Хевену, је чекао.

Чим је ослобођени бик

изјурио из свог бокса у арену, професор Делгадо је замахнуо црвеном марамом. Бик је одмах открио човека који га је изазивао. Снажна животиња погнула је главу. Завладао је тајак. Четири стовине килограма почеле су да се њишу. Ако његов експеримент не успе, професор Делгадо је био свестан да га од смрти дели само који тренутак. Када је живо, тиња у бесном галопу стигла на 20 корака од њега, професор је притиснуо једно дугме. У истом тренутку бик се укочио. Клизио је још неколико метара, затим се потпуно умирио и најзад се окренуо и доброћудно откасао.

Ускоро се корида поновила као и први пут. Професор је откочио дугме на отпремнику, бик га је поново напушио и погнуте главе насрио је на њега. Овог пута професор је био

много сигурнији. Стварност је показала да се плаховити бик, сав саздан од љутине и нерава, може претворити у послушног робота.

У његов мозак усађене су две fine електроде које су хватале сигнале отпремљене из професоровог транзистора. На тај начин је научник постигао контролу над свим покретима бика и могао да управља њима као што се управља авионом или бродом.

Низ научника из САД, Канаде и СССР бави се да нас изванредно занимљивим испитивањем могућности командовања животињама са удаљености. Пацици, мајмуни и живина дисциплиновано се повинују свим импулсима који се у њихов мозак преносе преко усађених електрода.

АКО НЕЋЕ ОНА, КОЗА ЋЕ

Један Шкотланђанин решио да после десет година купи својој жени шешир за рођендан. Кад су ушли у радњу у којој је био купљен и претходни, Шкотланђанин се обрати продавацици:

— Добар дан! Ево нас опет!

Продавачица им изнесе више модела а Шкотланђанин посаветова својој жени:

— Немој много да бираш, узми овај од сламе. Кад ти буде досадио појешће га наша коза.

ПРЕКВАЛИФИКОВАО СЕ

Директор путујућег циркуса распитује се код једног менаџера:

— Да ли ми можете и ове године послати оног човека који говори из трбуха?

— Не, напустио је занат.

— А чиме се сад бави?

— Продаје папагаје.

Умесио листа

— лист

Некад у давној прошлости становници Ускршњих острва писали су рибљим костима и зубима ајкула по листовима банана; жие на листу служиле су им као нама данас линије у свесци. Тако начиније не концепте текстова доцније би уклесали у камен.

Од јужне Индије до Кине чланови једне истраживачке експедиције пронашли су читаву литературу на листовима банана. Пошто оно брзо вене а у топлој клими и трули, лишће је претходно препарирало биљним екстрактима. Неки такви листови одржали су се вековима, додуше постали су смежурани и мрки, али ипак читљиви.

Телеграфски шамар

Западнотемачки часопис „Штерн“ објавио је са потписом неког Шлама пасквилу на адресу писца Хенрика Бела. Бел телеграфски упуту

одговор редакцији часописа: „Када сам сазнао за гадну инсинуацију неког Шлама, коме сте ви уступили место у вашем часопису, одлучио сам да телеграфски пошаљем три шамара и то један господину Шламу, други одговорном уреднику и трећи власнику часописа“.

»Ви нисће шако — илуи«

У поштанско одељење једног италијанског градића стигло је писмо овако адресирано: „Најглупљем адвокату града“. Задуго нико није хтео да узме писмо.

Али, најзад, један адвокат се одлучио да га отвори. У коверти је био чек на велику суму новца и целуљича са овим речима: „Ви ипак нисте тако глупи, као што мислите“.

КАДСУ ЦВЕТАЛЕ ПОКОНДИРЕНЕ ТИКВЕ

Тамо негде око 1795. године господар Андреја Мамузић, врло угледан грађанин славног сербског града Сент-Андреје, био је веома љут и огорчен кад је „проучио да му јединица Полексија само на улепшавање лица свога и косе посипање троши прашка и мазила више него што калфа за једну годину „коштује“. Полексија је била девојка од осамнаест година, таман за удају. А родитељи су је, да би што „изјадније (одличније) васпитање уприличила себи насмогути“ — послали у неки „институт“ у Беч, где је „немачки језик, свирати харфу и прочаје (и друго) и по хартији цајхунг (цртање) изучавала, и све манире од друштва нобл које и грађанима свето-андрејским пристижи“. Полексија се вратила кући у пребогати српски град Светог Андреја само „за мало време“ да би, зато што ју је отац прекорно — за „мазило и прашак“, с једним лаћманом (поручником) аустријским „у свет одбегла јест“. И тако остаде Андреја Маму-

зић без кћерке, и с поруком у свом тестаменту да нико „од грађана децу своју женску у лер (школа, за васпитање женске деце) не шаље па био и у царствујушем граду Виени“ (Бечу).
Па ипак, наши стари и уважени грађани у Војводини крајем XVIII и почетком XIX века више су се бринули за „васпитање“ своје женске него мушке деце. Јер, женско је дете требало удомити, а мушко је наслеђивало оца у његовим пословима. Само би га изузетно упућивали на неко даље школовање. Први Срби адвокати и лекари у Војводини стичу та знања тек у последњим деценијама осамнаестог века. Огромна већина и даље су занатлије и трговци, али с великим угледом у угарској краљевини, јер су вредни и својим радом подижу економски ниво земље у којој су се њихови стари населили горком судбином прогоњеног народа.
Андреја Мамузић „велики купец сент-андрејски“ изгубио је своју кћер, јер му се „отсуноватила“, тј. хтела

је да не буде само дете „купеца“ него и права „мадемо-азела“ или по немачком — „гнедиге фројланд“ (врло поштована госпођица). Међутим њен случај није био у самљен. Мноштво ових наших кахиперки одвојило се од своје породице, ма како она била имућна јер је била само „сербска“, што значи трговачка и занатлијска, па због тога исувише „мизер-абл“ (јадна) за новопечене госпођице. Тако је васпитање девојака из угледних трговачких и занатлијских породица постало проблем српског грађанског друштва у Војводини крајем осамнаестог века, који је трајао готово све до друге половине прошлог.
Времена су се променила. Девојке, а и младићи, као никад пошоше за неким сасвим површним модним угледима и у понашању и у начину изражавања, и у лектури у којој су владали пустиловни романи на немачком језику, а изнад свих „Риналдо Риналдини“, који је излазио у мноштву свезака и био

један од првих петпарачких романа који је преведен на наш језик, и читан више него иједно најпознатије наше домаће књижевно дело.
А тек какве су биле наше војвођанске занатлијске и трговачке кћери? Оне су се стиделе свог порекла, занимања својих родитеља и хтеле су пошто-пото да се „воспитају“ како би добиле бољу партију. Очеви су били против тих хирова својих кћерки, али су их подржавале мајке, па су очеви попуштали. Те разне Јелице, Христине, Марице, Персиде — одлазе у којекакве сумњиве „лерове“ у Бечкерек, у Темнишвар, у Арад и враћају се из њих као Хелене, Хортензије, Сидоније. А оне које су родитељи послали на „васпитање“ у Беч, после неколико месеци већ и не „умеју да говоре српски“, јер је то паорски (селачки језик) и није достојан „воспитаног човека“.
Стерија Поповић је међу првима у нашој књижевности исмејао те наше домаће кахиперке у својој малој локрици „Лажа и паралажа“ (1830), да би осам година касније захватио у комедији „Покондирена тиква“ ту појаву која је као нека епидемија захватила и широке слојеве тадашњег српског друштва у Војводини.

Занимљиво је да те Стеријине комедије, када су се 1841. године у првој позоришној сезони приказивале у „Театру на Бумрукани“ у Београду нису имале нимало успеха. Такве појаве у друштвеном животу и васпитању, које су постојале у Војводини, у Београду а и у целој Србији, биле су још непознате. Док су се Београђани одушевљавали Стеријиним националним и историјским комадима, „Покондирена тиква“ је за њих била „будалаштина“.

У то време Србија није имала ни „покондирених тиква“ ни кахиперка Јелица, јер су њене мајке и кћери у првом реду припремале синове и браћу за последњи обрачун с Турцима. За та питања размажено војвођанско грађанско друштво у то време није се нарочито интересовало. Док су девојке у Србији живеље по старинским патријархалним обичајима и у својој браћи гледале будуће „војне“, који треба да ударе на Турке, и љубиле их с поштовањем у чело и руку, војвођанске фразнице васпитавале су се по „леровима“ и својим прохтевима све више смањивале иметак својих родитеља — „поштенародних мајстора и купеца“. А оне девојке, које су родитељи да би удовољили њиховим кахиперским прохтевима, па ма били то и најобичније занатлије, послали чак у Беч да се тамо „воспитавају“, сла-

ле су кући, отприлике, овак-

ва писма:
„Слатка мамицхен, ја сам несрећна. Мој је „анцуг“ најгори у целом „институту“. Друге ме фразле исмевају и кажу ми да сам унгбидет (неваспитана). Ја сам се већ од јада и плача разболела а разболела се фир гевис (засигурно) још већма, ако ви не узимате митлајд (саучење) с вашим јединицом. Жанета (Јованка) Милићева, из нашег сокака, само је хурчиска кћи пак има свилу халину као и друге фразле што су овде у ерцијенгу (на васпитању). Само ја једна, либе муте, (драга мајко) идем у цицаној халиници, па немам ни шешира на глави, него идем гологлава као каква луда... Молим вас, либе ајнциге мама, подајте ми направити један пар свилених халина и један хут (шешир) али фајн, и пошаљите етвас гелд (нешто новца). Видите, либе мајне мама, како сам ја већ немачки научила, а ако ми испуните жељу, то ћу вам у идучем писму и француску коју реч написати. Мој емпфелунг (поштовање) ан херн Папа — Ваша Тохтер (кћи) Сиди.“

Писмо је оригинално, и датирано 1838. године. Ова Сиди је обична Персида, а Папа — бакалин Јова „либе мутер“ — Тадијана, господар Јовина жена.

Јован Стерија Поповић први је указао на кахиперке и покондирене тикве у војвођанском грађанском друштву, а Јаков Игњатовић на распад тог друштва. Стеван Сремац, приказујући Меланију, кћерку попа Ђуре, још се једном и од срца насмејао девојкама које су „воспитане“ у леру и биле неизлечиве кахиперке.

ЧИЧА ТОМИНА КОЛИБА

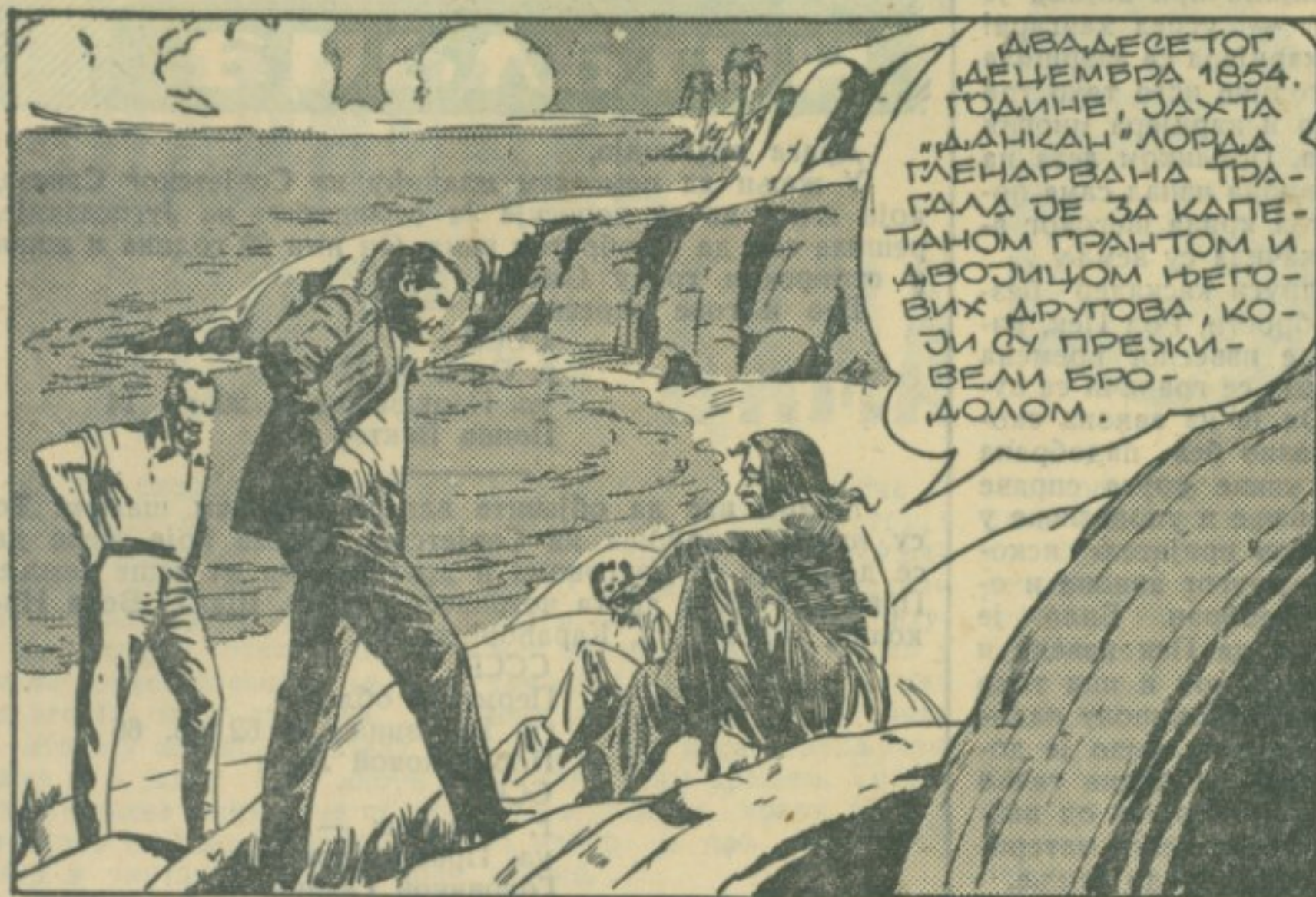

Увређени збој имена бубе

Плеће Маори на Новом Зеланду годинама се осећало увређено што је један смрдљиви инсект носио име маори-буба. Тако су га назвали белци насељеници не водећи при том рачуна о достојанству мородаца. На највеће задовољство ових последњих то име је сада промењено — инсект је званично назван „црна смрдибу-ба“.

Тајанствено острво

ПО РОМАНУ
ЖИЛА ВЕРНА
ЦРТА: И. КРУЉЕВИЋ

Шах занимљивости са 64 поља

ТАРАШЕВ ЗАКЉУЧАК

Интересантна епизода потиче са мајсторског турнира у Нирибергу 1896. године. Тараш је против Харусека повукао пешака на поље д6. Тај потез данас уводи игру у регуларно отварање познато као Пирчева одбрана. У оно време оцена о његовој вредности била је друкчија, што се види из изјаве Тараша после добијене партије. Пошто га је Харусек упитао који је његов потез оценио као погрешан, он му је одговорио: — Млади човече, када у првом потезу играте пешаком на поље д6, требало би да budete спремни на пораз, чак и ако не бисте више учинили ниједну грешку!

УЛМАНОВА НЕЗГОДА

На овогодишњем традиционалном турниру у Мар дел Плати велемајстор Волфганг Улман, заузео је место у средини табеле што је оцењено као неуспех. Како је био изгубио кофер, творци шаховских

занимљивости пусти су у јавност вест да се у њему налази читав шаховски арсенал, све саме новости које је Улман припремио за ово такмичење. Трешало је неколико кола да протекне док је изгубљен кофер пронађен у коме је било шаховских књига. Улман је слабо стојао на табели и на крају поделио са Болбоханом 5—6 место са по 8 поена.

ДВА ЕВЕОВА ПОРАЗА

Као деветнаестогодишњи младић Еве је претрпео два пораза од Рихарда Ретија. На Амстердамском турниру 1920. године Рети је као црни жртвовао Евеу два топа и лова да би дао елегантан мат. На то је поражен изјавио да таква могућност неће више пружити победнику. Случај је хтео да су се убрзо опет нашли на шаховском такмичењу и у међусобној партији Рети је био у ситуацији да жртвом оба топа однесе победу.

НЕИСПРАВАН ЧАСОВНИК

На турниру у Мар дел Плати 1959. године Бори Ивкову пала је заставица у партији са Пилником иако није прекорачио дозвољено време за размишљање. Ивков је имао добрију позицију и минут и по времена размишљања за 40. потез — последњи пред контролу времена, али је баш тада, на опште изненађење пала заставица на његовом часовнику! Пилник је тражио да му се на основу тога призна победа. Судија са својим помоћницима испитао је исправност часовника и установио да на сату који је мерно време размишљања Ивкова заставица у след неисправности увек пада минут и по раније. Због тога није усвојен захтев Пилника да му се призна победа и он је одмах сам предао партију.

ПРИЈАТЕЉСКИ МЕЧ

Дугогодишње пријатељство између два града: Јалте (Советски Савез) и Пиетерсарија (Финска) обележено је дописним шаховским мечом. Он је отпочео 1962. године, за сваки град наступила је по једна изабрана екипа. Крајем 1963. године шахисти из Јалте добили су прву партију. На одлуку у другој партији чекало се до почетка ове године. Фински шахисти су при знали пораз и у другој партији овог заиста дугог дописног меча.

ДИПЛОМАТА КАО ШАХИСТА. — Овогодишње „отворено првенство“ Вашингтона окупиле је 40 шахиста од којих је један по професији дипломатски службеник. Реч је о службенику совјетског дипломатског представништва у Вашингтону Л. Зајцеву, који је мајсторски кандидат. Такмичење је имало осам кола и завршило се заједничком победом домаћих мајстора Аврама и Берлинера и госта — мајсторског кандидата Зајцева, који је такмичење завршио без пораза.

НАЈСТРАШНИЈЕ ДОПИСНЕ ПАРТИЈЕ. — Подаци о дописним шаховским партијама из 17. века налазе се у делу

енглеског оријенталисте Томаса Хајда „О оријенталним играма“, које је изашло из штампе 1694. године. Аутор је I главу посветио шаху и описујући своје путовање по Јадрану око 1650. године каже: „Речено ми је да млетачки и хрватски трговци иако живе у врло удаљеним крајевима имају обичај да између себе играју шах дописним путем. За сваки потез потребно је писмо. Врло је скупо за сваког играча да заврши партију“.

ШАХОВСКИ РОБИН ХУД. — Велемајстор Александар Котов за време гостовања у Уругвају добио је надимак „Робин Худ“. Пошто је то сазнао упитао је врло зачуден домаћине зашто га баш тако зову. — Зато што ви на турниру освајате поене од „богатих“ (водећих на табели), а препуштате их „сиромашним“ — гласио је одговор.

РЕКОРДАН РЕМИ. — Да се нека шаховска партија заврши на турниру ремијем није реткост, али да то буде после 21,5 часа игре представља рекорд. На Шестом шампионату Југославије у шаху у Љубљани 1951. године интернационални мајстори др Срећко Недељковић и Стојан Пуц за то време повукли су 185 потеза и — поделили поен.

ХИРУРГОВ ТРОФЕЈ. — Познато је да хирурзи приликом операција код својих пацијената проналазе необичне предмете: новац, игле, маказе, куглице... Тој збирци необичних предмета придружила се једна шаховска фигура — дама. Њу поседује хирург др Петухов из Брајанска као успомену на операцију вероватно, неког страшног љубитеља шаха.

Научници и проналазачи

УОЧИ ПОГИБИЈЕ ВЕЛИКО ДЕЛО

Године 1832. у Француској је у двобоју убијен двадесетогодишњи младић Евариист Галуа. За тринаест часова уочи своје смрти Галуа је успео да испише 60 страница алгебарских једначина, због чега га сматрају једним од знаменитијих математичара света.

ШТА ЈЕ ГЛАВНО

Француски астроном Леверје предвидео је, на основу својих прорачуна постојање планете Нептун. Он је на небеском своду означио место где она треба да се пронађе. Након неколико година планета Нептун је заиста откривена и то на оном месту које је означио Леверје. Када су му предложили да види Нептун кроз телескоп, он је одбио рекавши: „Мене то сада већ не интересује“.

МАЈСТОР ЗА КОФЕРЕ

Д. И. Менделеев имао је хоби да пијете кофере. Једном приликом када је куповао неопходан материјал за тај посао, други муштерија упита трговца ко је тај човек, а овај му одговорио:

— Зар га не познајете. Па њега свако познаје. То је чувени мајстор за кофере — Менделеев.

КАКО СЕ МОЖЕ ПРОНАЋИ ГУДЛР?

Један индустријалац упита свог пријатеља како може пронаћи Гудлра, проналазача метода претварања каучука у гуму. — Овај му одговорио:

— Ако сретнеш човека са гуменим шеширом, у гуменим панталонама, са гуменим прслуком, затим са гуменим ципелама и гуменим новчаником без иједног цента у њему — ето, то ће бити Гудлр.

ЗАШТО ЛЕТИ БУМБАР?

У конструкционом бироу једне француске фабрике авиона виси слика бумбара а испод ње следећи натпис: „Релативно велика тежина тела овог инсекта при упоређењу с малом носећом количином његових крила, теоретски чини бумбара неспособним за узлет. Али, бумбар ово не зна па стога и лети“.

ТРАГИЧНА СУДБИНА КАСКАДЕРА

Каскадери који у узбудљивим и опасним призорима на филму замењују чувене филмске звезде трагични су хероји данашњице. Њихова је судбина увек неизвесна а живот у торби. Нај

бе преузимају каскадери док зарађују хлеб на свакодневном послу најбоље се види по томе што ниједно осигуравајуће друштво на свету неће да их осигура. Уколико до таквог осигурања ипак дође услови су за каскадере врло неповољни. То је разлог због кога долази до честих и врло компликованих спорова каскадера који по преживљеном удесу остају месецима па и годинама приковани за постељу.

Такав један спор води се између холивудског каскадера Иштвана Каркуса и једног филмског продуцента. Каскадер захтева да му продуцент исплати одштету од милијарду старих динара. До несреће је дошло приликом снимања призора у коме је Каркус пристао да буде бачен у огањ и да претрпи опекотине првог степена. Несрећни каскадер требало је да гори три секунда. Међутим, режисер који се занео призором заборавио је да по истеку три секунде нареди гашење ватре. Тако се десило да је Иштван Каркус претрпио озледе другог па чак и трећег степена.

Највећа опасност прети каскадерима ваздухопловне акробатике. Њихови подвизи су често на самој граници самоубилачког подухвата. Кас-

кадер Манц, највише се дичи својим невероватним вратоломијама при којима је атерирао — усред хангара! Његова каријера се завршила прошле године исто тако трагично као и каријера многих каскадера. Приликом лета на леђима авиона изнад саме површине тла крила његовог авиона закахила су земљу...

Један други каскадер безумне храбрости, Род Пек, извео је пре извесног времена подвиг који се граничи са лудошћу. Он је из авиона скочио у празно без падобрана или без какве друге справе за одржавање и управљање у лету. Његов пријатељ искочио је из другог авиона и отворио падобран. Било је предвиђено да Пек изведе и управи свој скок и пад тако да „атерира“ на куполу падобрана. Овог пута имао је довољно среће да падне тачно на куполу у чијој се од ваздуха напетости и мекој материји љуљушкао све до земље.

Кад су га запањени посматрачи на аеродрому запитали шта је једном каскадеру потребно да би могао изводити своје луде подвиге, Род Пек је одговорио: „Изванредна атлетска кондиција, непогрешива прецизност, непомућена хладнокрвност и храброст без граница.“

Тисна читалаца

Драга редакцијо,
У жељи да помогнем младићу из Совјетског Савеза, који жели да се дописује са омладином из Југославије, решила сам да се обратим вама. Он има 20 година и живи у сибирском граду Омску.

Ево његове адресе:

СССР
г. Омск — 27
ул. Пархаменко д. 20 кв. 14
Попов Виктор

Молим вас да објавите адресе које вам шаљем. То су имена девојчица из Совјетског Савеза које желе да се дописују са друговима и другарицама из наше земље. Прва има 13, а друга четрнаест година. Шаље: Вера Ни-

СССР
Пермская обл.
гр. Березники д. 62 кв. 65
Прибитковой Лене
СССР
г. Воронеж — 16
ул. Правды дом 64
Головиной Галины

Ја бих се веома радо дописивала с девојчицом или дечаком из ваше земље, који иду у VII, VIII или први разред гимназије. Ја идем у VIII разред.

Моја адреса:

СССР
В. К. О. г. Лениногорск
ул. Интернациональная — 13
Кунмовой Тамары

Желим да се дописујем с југословенским пионирима и омладинцима. Идем у VIII разред.

СССР
В. К. О. г. Лениногорск
ул. Достоевского 28
Сергеевой Нади

Веома бих волела да се дописујем с пионирима из Југославије. Ако можете, пошаљите ми неку адресу. Ученица сам VII разреда.

СССР
В. К. О. Шемонахинского р-он
с. Верхубинки
Савельева Люда

Желим да се дописујем с децом из Југославије. Молим вас да ми пошаљете адресу једне девојчице. Идем у VII разред и имам 14 година.

КАЗ. ССР
В. К. О. Усть Каменогорск
ст. Зашита, Бажова 115
Жилину Васи

Мој друг такође жели да се дописује с вршњацима из ваше земље. Он иде у 9. разред, има 15 година и моли за адресу једне девојчице.

КАЗ. ССР
В. К. О. Усть Каменогорск
ст. Зашита, РТС Сибинская 14
Азарову Сашу

Желим да се дописујем с југословенским пионирима. Пошаљите ми, молим вас, неку адресу.

СССР В. К. О.
Шемонахинский р-он
с. Верх — Уба
ул. Пролетерская 18
Серохвостова Галя

Моја је жеља да се дописујем са пионирима из Југославије. Ако можете, пошаљите ми њихове адресе. Ја идем у 7. разред.

СССР В. К. О.
Шемонахинский р-он
с. Верх — Уба
Хворостова Рая

Здраво, редакцијо „Политикиног забавника“. Ја се зовем Гаља, идем у IV разред, имам тринаест година. Желим да се дописујем са дечакима.

Моја адреса:

СССР
В. К. О.
г. Лениногорск
ул. Ударная 15
Костиной Галине

Молим вас пошаљите ми адресу дечака или девојчице из ваше земље. Ја сам завршила VI разред. Имам 13 година.

СССР
В. К. О. Аэропорт
Усть Каменогорск
ул. Бажова 576
Бриткиной Тани

Бићу срећна ако ми омогућите да се дописујем с дечаком или девојчицом из ваше земље. Идем у 8. разред и имам 14 година. Примите пуно поздрава од совјетске другарице.

СССР В. К. О.
г. Лениногорск
ул. Красноармейская 26
Болотова Нада

Ја живим у СССР, у Источно-Казахстанској области у граду Уст-Каменогорском. Идем у 8. разред и желим да се дописујем с децом из Југославије. Пошаљите ми, молим вас, неку адресу.

СССР В. К. О.
Усть Каменогорск
ул. Дружинников 26
Бычкова Люба

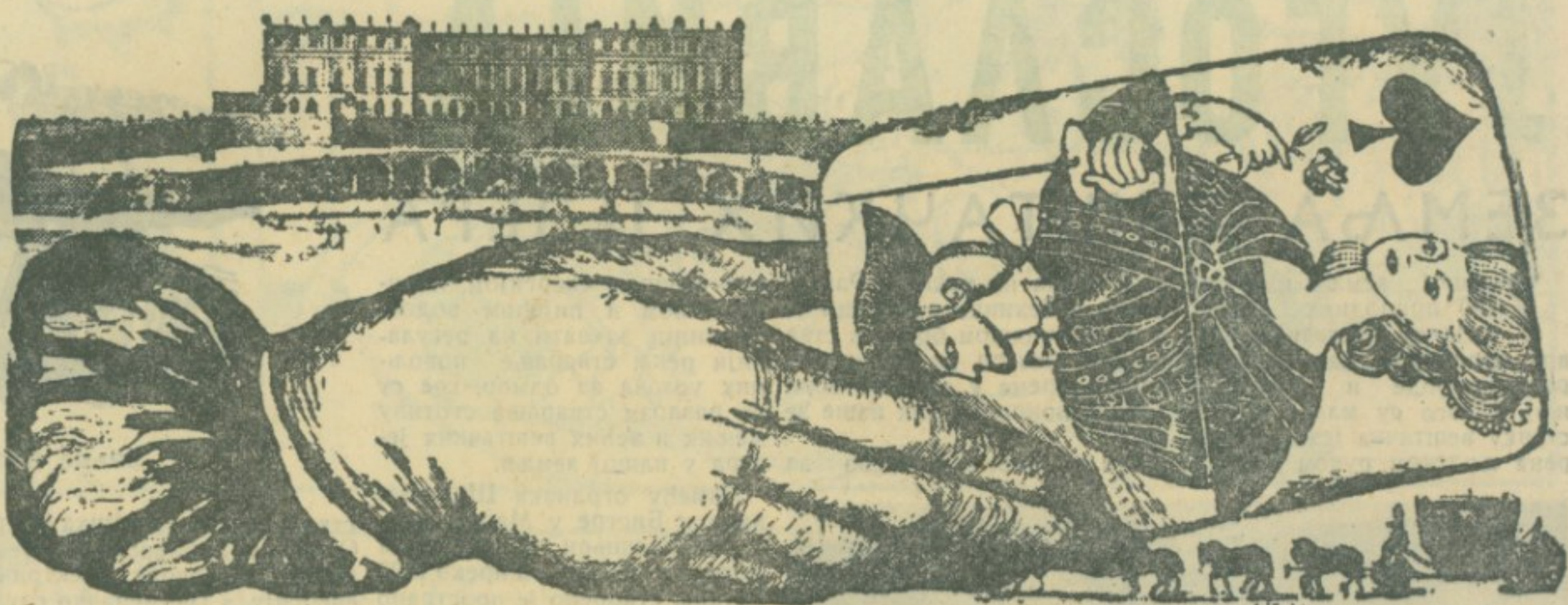
WALT
DISNEY

ШУМА ДЕТИЊСТВА

ПО
РОМАНУ
А.А.МИЛНЕ

ИЗ ИСТОРИЈЕ ШПИЈУНАЖЕ

КРАЉЕВ ШПИЈУН
ЦАРИЧИНА
ДВОРСКА ДАМА

Крај споредних вратанаца која су водила у врт краљевског двора зауставиле су се кочије. Из њих је изишла жена замотана у тамновелени огртач, откључала вратанаца својим кључем и нестала међу дрвем.

Жена у зеленом огртачу ушла је у једну собу двора а после десет минута из те исте собе изишао је млад официр и упутао се према краљевским одајама. Прошавши поред страже и личног краљевског собара који се пред њим, у знак поштовања, пресамитио готово до земље, ушао је у кабинет Луја XV.

— Ваше величанство! Напољ је извршен. Ево лично Јелисаветине поруке, — официр је пружио краљу мали пакет. — Русија неће ратовати против Француске.

Године 1755. енглеска влада водила је преговоре с руским канцеларом Бестужевим — Рјуминим о склапању такозване супсидне конвенције. По том уговору Русија се обавезивала да ће за 500.000 фунти једнократно и 100.000 годишње помоћи опремити армију од 80.000 војника за заштиту енглеских интереса на континенту а од свих „непријатеља Албиона“. Луј XV, који се спремао да зарати са Енглеском, није могао да равнодушно прими могућност таквог једног савеза. У Русију је због тога био послан витез Валкруасан са задатком да, не бирајући средства, спречи потписивање уговора.

Чим је Валкруасан стигао у Петроград нашао се под присмотром агената руског канцелара. Они су употребили све што су могли да би

спречили да се француски агент сретне с Јелисаветом, а када је Валкруасан покушао да то постигне заобилазним путем, био је ухапшен, затужен за шпијунажу и бачен у тамницу: Бестужев — Рјумин није дозвољавао да му било ко повари посао закључен са енглеским краљем. Требао је послати новог агента. И избор је пао на витеза д'Еона.

Шарл Женевије Луј Огист Андре Тимотеје д'Еон де Бомон рођен је у Тонери. Као младих са успехом је савладао правне науке и вештину мачевања. Док су његови вршњаци тек почињали да се сналазе у латинском језику, он је већ имао титулу доктора црквеног и грађанског права. А његова вештина у братању мачем била је толика да су младог витеза изабрали за старешину париске мачеваонице.

Луј XV је у почетку намеравао да д'Еона искористи у свом министарству финансија, које је просто вапило за паметним и спретним људима јер је у то време Француска све дубље падала у дугове. Али, неуспех Валкруасанове мисије изменио је Лујево намере.

У Петроград су отпутовале две особе: извесни Шевалије Дуглас, који је играо улогу трговца крзнима и који је у Русију кренуо из здравствених разлога, и његова „нећака“ млада Лија де Бомон. Њену улогу играо је д'Еон. Дуглас је требало да служи само као параван за д'Еона које је био поверен главни задатак.

По доласку у Петроград

маскирани пар — ујак и нећака — одсео је у кући неког Француза, који се са успехом бавио банкарским пословима. На љупку Лију де Бомон нико није сумњао, а када би Дуглас почели да испитују о разлозима доласка у Русију, он би почињао страховито да кашље. Кад би се повратио од кашља, објашњавао је да му је лекар саветовао да извесно време проживи у хладној клими.

Канцеларови агенти нису испуштали с очигледно „трговца крзном“ али он им није давао никаквог повода да посумњају у његову лојалност. Изгледало је да Дуглас ништа не занима сем цене крзна.

Обилазећи трговине и складишта крзна Дуглас се није растајао од своје табакере од корњачиног оклопа. У двоструком дну табакере биле су скривене инструкције и шифре којима се служило за слање извештаја Лују XV.

Ако би утицај енглеског посланика Вилијамса растао Дуглас би имао да јави да „крзно прне лисице поскупљује“. Ако би утицај Бестужева — Рјумина слабо порука је требало да гласи да „самуровини пада цена“. Али, за извесно време он није имао шта да јави.

У међувремену је Лија де Бомон склапала познанства. Појављивала се на баловима, пријемима, учествовала у шетњама ван града. Савременици описују Лију де Бомон као девојку малог раста, мршаву, млечноружичастог тена и кротког, пријатног понашања. Успешном д'Еоном прерушавању придонео је

његов нежан, мелодичан глас а највише то што је био навикнут на женско одело. Из непознатих разлога његова мати га је од четврте до седме године облачила као девојчицу. Француски шпијун веома се мудро држао: играо је улогу не кокетне већ скромне и стидљиве девојке. Тиме се унапред обезбедио од навале удварача.

Најзад је Лија де Бомон успела да се улози са вице-канцеларом Воронцовим, пријатељски расположеним према Француској, и да уз његову помоћ доспе на бал који је својим присуством удостојила сама Јелисавета.

Иако не глупа по природи али недовољно образована и површина, руска царица је волела забаве. Нарочито се одушевљавала маскарадама на којима се појављивала у мушком оделу. Волела је омладину, интересовала се за њен живот и забаве. Због тога није могла да не запази младу Францускињу која је као магнет привлачила све девојке и младеће на балу.

Јелисавети су представили Францускињу и она је била очарана лепотом, скромношћу и умом Лије де Бомон. И преко ноћ д'Еон је постао царичина миљеница. Био је наменован за њену дворску госпођицу а ускоро и за читаву у чију је дужност спадало и то да царици пре спавања чита занимљиве књиге.

Д'Еон је сад био у току свих дворских новости и интрига које је затим препричавао царици. То га је подигло на степен прве и најомиљеније дворске госпођице јер је Јелисавета волела сплетке.

Лија де Бомон не само да је читала царици већ је с њом и разговарала, расправљала о укусима, жељама и склоностима. Кад је била сигурна у безбедност одлучног корака, Лија де Бомон донела је у царичину спаваћу собу Монтескјеов „Дух закона“, књигу тек приспелу из Париза. У раскошном омоту била је скривена лична порука Луја XV, којом је он позивао царицу да ступи с њим у тајну преписку као и шифра којом би се за ту преписку служила.

После седам месеци бављења у Петрограду, „ујак“ и „нећака“ вратили су се у Париз. Ускоро после њиховог одласка енглески посланик јавио је у Лондон: „На жалост морам да јавим да канцелар (Бестужев-Рјумин) налази да је немогуће приволети њено величанство да потпише толико жељени договор“.

Разуме се да не треба мислити да је само д'Еонова акција допринела томе да се у седмогодишњем рату (1756—1763) Русија нашла на страни Француске. У Русији је било много присталица савеза с Француском предвођених вице-канцеларом Воронцовим. Али, д'Еон је много учинио. Захваљујући њему Луј XV је добио могућност да ступи у личну преписку с Јелисаветом. Д'Еонов подухват у Петрограду ушао је у све убоје нике историје шпијунаже као пример одлично извршеног задатка, а он сам описан као највећи мајстор у прерушавању.

Занимљива је и даља д'Еонова судбина. Луј XV с поштовањем је дочекао свог тај

ног агента и одредио му годишњу ренту од 3.000 ливара. Кад је почео рат д'Еон је ступио у војску где се одликовао у једној бици: у најкритичнијем тренутку, под страховитом непријатељском ватром, дотерао је читаву колону кола с муницијом.

Витез д'Еон био је још једном у Русији, али тог пута легално у мушком оделу: неко време је био сарадник у француском посланству у Петрограду.

Затим је д'Еон упућен у Лондон као посредник између Луја XV и војног шпијуна маркиза де ла Розијера, иначе познатог француског инжењера, који је имао задатак да „детално проучи енглеске гробовије уз Ламанш да би докучио где би било најбоље да се француска војска искрца“. Д'Еон је све податке добијене од Розијера шифрирао и послао краљу у Париз.

Али, завидљивци су успели да нахушкају краља против њега. Д'Еону је било наређено да се врати у Париз. Знајући добро шта га чека, д'Еон је одбио да се врати и храбро се упустио у „борбу“ с Лујем XV. Из Француске су слали плаћене убице и отмицаре, али их је д'Еон једног за другим убио. Краљу је најзад постало јасно да би најбоље било да се измири с човеком који му је учинио толике и такве услуге. У Енглеску је био послан други познат француски шпијун — Карон де Бомарше, аутор „Фигарове женидбе“ и „Севиљског берберина“ — коме је пошло за руком да изглади сукоб између краља и д'Еона.

СЦЕНА ИЗ ФИЛМА „БИЛА ЈЕДНОМ...“

Италијански режисер Франческо Роси снима у Италији филм „Била једном...“ романтичну историју о наполетанској сељанки, коју воли шпански принц. То је нека врста модернизоване бајке у којој је приказан живот Италије у XVII веку. Главну улогу игра Софија Лорен. Режисер Роси каже да је изабрао управо њу зато што је изузетна личност и што му се

чини да историја ове мале наполетанске сељанке коју воли принц (улогу игра Омар Шариф) има нечег заједничког са њеним животом: имала је сиромашно детињство а постала је једна од најчувенијих глумица на свету.

Софија Лорен је рођена 20. IX 1934. године у Поцуолију у близини Напуља. Од најранијег детињства сећала се бедне и гладне. Кад су Американци

БИЛА
ЈЕДНОМ
ЈЕДНА
СОФИЈА

уз помоћ италијанских партизана ослободили Напуљ, на градским улицама виделе су се групе изгладнеле деце која траже хлеб, конзерве меса и чоколаду. Међу њима се налазила и Софија.

Неколико година касније Софија је чекала у реду испред филмског града Чинечита са својом мајком не би ли добила место статисте у филму „Кво Вадис“ Мервина Ле Роја. У Риму живи са мајком и сестром у намештеној соби и задовољна је кад добије улогу за тај дан јер је сигурна да то значи тајнир шпaгeтa. И тако из дана у дан она тражи посао на филму и увек иде трамвајем који су хиљаде других статиста назвали „трамвај назван жеља“...

Ускоро почиње да зарађује снимајући фотосе за корице романа и презиме Шиколоне

мења у Лазаро. И даље издржава мајку и сестру. Године 1950. учествује на конкурс за мис Италије, али је одбијају јер нема довољно година.

Захваљујући шарму и љупкости Софија се све чешће појављује у кратким филмовима. Године 1952. почиње ново поглавље у њеном животу. Виторио де Сики, који тада снима филм „Станица Термини“ са Џенифер Џонс и Монтигомери Клифтом, скрећу пажњу на њу. Две године касније он јој даје улогу продаванице у филму „Напуљско злато“ који је прославља у целом свету. После тога до-

бија и друге улоге. У то време среће свог садашњег мужа Карла Понтија.

Софија Лорен је играла у многим копродукционим филмовима и имала за партнере најпознатије глумце: Кери Гранта, Алана Леда, Џона Вејна, Вилијама Холдена, Клерка Гебла, Марчела Мastroјанија и пре извесног времена у Чаплиновом филму „Грофица из Хонг Конга“ Марлона Бранда.

За улогу у филму „Рођака“, који је снимљен према истоименом роману Моравије, добила је Оскара. Од тада Софија Лорен не престаје да снима. У изјавама за штампу

она каже: „Волела бих да могу да се мало одморим, али мој програм снимања је увек утврђен за две године унапред. То је цена славе. Али ипак ја волим овај посао изнад свега“.

Снимајући филмове у разним земљама Софија је постала прави светски путник. На пример 1965. и 1966. године снимала је „Јудиту“ у Израелу; „Леди Ли“ у Паризу и Швајцарској; „Арабљанку“ и „Грофицу из Хонг-Конга“ у Енглеској. Тренутно снима у Италији, а затим путује у Америку и Бразил.

СОФИЈА ЛОРЕН И ОМЕР ШАРИФ У ФИЛМУ „БИЛА ЈЕДНОМ...“

ЈУГОСЛАВИЈА

ЗЕМЉА ВЕШТАЧКИХ ЈЕЗЕРА

У нашој земљи има око 250 природних језера, која су настала у даљој прошлости као резултат рада природе и процеса у њој. Много су млађа по постојању вештачких језера, створена људском руком подиза-

њем брана на рекама. Развој науке и технике омогућио је да се изградњом брана и стварањем језера за релативно кратко време у знатној мери измени природни лик наше земље.

Стални пораст потреба за

електричном енергијом, индустријском и пијаћом водом, обимнији захвати на регулацији река, стварање повољних услова за одмор, све су то разлози стварања стотину мањих и већих вештачких језера у нашој земљи.

Између ограда Шар-планине и Бистре у Македонији, у некадашњем Мавровском пољу, на висини од преко 1200 метара, створено је пространо Мавровско језеро. До ујезеравања воде дошло је после подизања земљане бране високе 48 метара на западном ободу поља. Воде овог језера покрећу турбине хидроцентрале „Вруток“ и отичу у Вардар и са њим у Егејско море док се пре изградње језера Мавровско поље преко реке Радике и Дрима одводњавало у Јадранско море.

Слично Мавровском је и Власинско језеро. Настало је на месту некадашње Власинске тресаве, изградњом 239 метара дугачке и 34 метра високе бране на излазу реке Власине из тресаве. По надморској висини на којој се налази (1213 м) ово језеро је једно од највиших у нашој земљи уопште, а по површини од 16 квадратних километара не заостаје нимало за нашим природним језерима. Воде Власинског језера покрећу турбине система хидроцентрала „Врла I“, „Врла II“, „Врла III“ и „Врла IV“. Богато разноврсном рибом, смештено у лепом планинском крају, Власинско језеро постаје све значајнији туристички центар.

Двадесет и седм новембра 1961. године почело је пуњење Златарског језера — водом најбогатијег у Србији. Ово језеро је настало подизањем 83 метра високе и 1198 метара дугачке бране од глине, шљунка, камена и бетона на реци Увац, десној притоци Лима. Вода је потопила доње делове долина Увца и Тисовице на дужини од 18 километара. Изградња језера, у којем је акумулирано 280 милиона кубних метара воде, захтевала је потапање десетак километара путева и исељење села Кокин Брод. Вода језера покреће турбине хидроцентрале Кокин Брод, а затим се слива у Радонишко језеро, одакле се тунелом и огромним цевима одводи до хидроцентрале „Бистрица“.

На реци Дрини код Зворника изградња је 42 м висока и 165 м дугачка брана и створено Зворничко језеро, дугачко преко 20 км. Језеро је потопило 85 км путева и захтевало исељење становништва из 900 кућа. Воде Зворничког језера покрећу турбине хидроцентрале „Зворник“, која даје 500 милиона киловат-часова електричне енергије годишње.

На Западној Морави подигнуте су три бетонске бране и

створена три вештачка језера. Овчарско-Кабларско и Међувршје производе електричну енергију, а Парменачко служи за наводњавање. Необичним обликом истиче се језеро Међувршје, чије воде мирују у уклештеним меандрима Западне Мораве између стрмих планинских страна Обчара и Каблара.

Велики подухват у изградњи вештачких језера представља преграђивање реке Неретве. Иза 80 м високе бране акумулирано је 380 милиона кубних метара воде Јабланичког језера, које се пружа уз Неретву на дужини од 25 км. На Рами, притоци Неретве, та које је изградња брана и створено велико вештачко језеро.

Динарска река Цетина преграђена је у близини места Снага где је створено језеро са 550 милиона кубних метара воде. У Горском Котару створена су Бајерско и Омладинско језеро. Воде ових језера покрећу турбине хидроцентрале „Никола Тесла“ у Трибљу.

Борба човека са безводним и пукотинама испресецаним крашким тереном одвијала се у Никшићком пољу. Подизањем земљаних брана створена

су језера Вртаца, Слане и Крупац. Овом систему припада и језеро Ливеровићи на реци Грачаници.

Река Драва узводно од Марибора преграђена је на пет места те представља јединствен систем вештачких језера у нашој земљи. На Сави, узводно од Љубљане, налазе се Збињско језеро, код Медводе и Мосте, низводно од Јесеница. Бистра алпска река Соча преграђена је код Моста на Сочи и Модреја и претворена у језеро.

Поред набројаних постоји још читав низ мањих језера у свим нашим републикама. Посебно треба истаћи изградњу брана у Бердапу, на Дунаву, затим код Бајине Баште на Дрини и код Подпећи на Лиму. Када ускоро ове бране буду завршене, наша земља ће постати богатија за три велика хидрографска објекта, од којих ће језеро на Дунаву по количини воде и површини бити једно од највећих у Европи и свету уопште. На њему ће се развити туризам и риболов, а бродови ће пловити без бојазни да се насучу на пливачке, подводне стене, јер ће оне лежати на дубоком дну језера.

ТЕРМОМЕТАР ДУГИНИХ БОЈА

Материјали за бојење који на одређеној температури мењају боју познати су већ одавно. На жалост, њихова осетљивост је веома слаба тако да се они у најбољем случају могу употребити да сигнализирају о прегревавању електромотора или кугличних лежја.

Недавно је, међутим, пронађена течност која има необична својства. При промени температуре на њеној површини се стварају обојене скрамнице које подсећају на преливе дугиних боја на међуровима од сапуннице или на трагове нафте на води.

Ова течност (тачније: течни кристал јер је у њој јасно изражена кристална структура) веома је тачан инструмент који „бележи“ промене у температури и за десети део степена.

У фабрикама фирме „Бонинг“ чудотворна течност по-

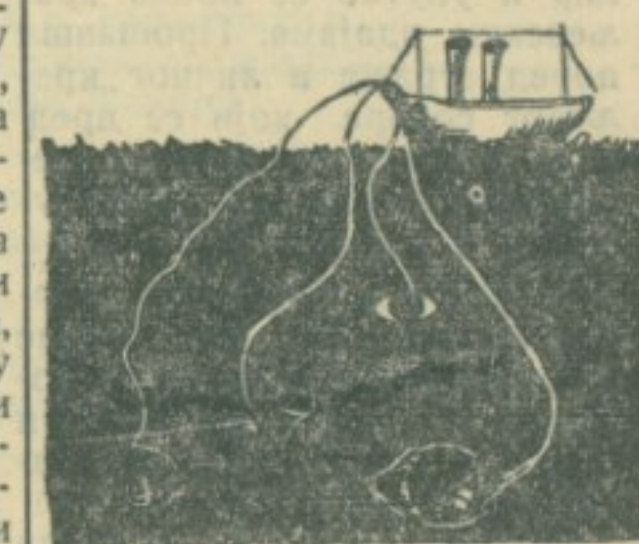
казује распоред температура у веома сложеним конструкцијама, где се термометар не може користити. Такве конструкције се навлаже овом течношћу а затим постепено загревају. Тек што температура достигне 28,9 степени догле безбојна течност постаје јаркоцрвена. При даљем повећавању температуре за свега 1,1 степен црвена боја прелази у наранџасту, затим у жуту, зелену, зеленоплаву, плаву, љубичасту да би на 30 степени боја ишчезла. Како се у ствари цела конструкција не загрева савршено подједнако то она за извесно време изгледа шарено обојена као шарена деџа играчка. Распоред боја омогућава да се оцени квалитет заварених места на металној конструкцији, да се утврди сврсисходност појединих облика и да се добију многи други важни подаци који интересују конструкторе.

ТЕЛЕКАМЕРА ШЕТА ПО ДНУ

Августа 1963. године један шведски аеродром примио је сигнале са једног авиона који се непосредно после тога срушио у море дванаест километара далеко од светлоница Хервинге.

Несрећа се догодила ноћу. Када је свануло, комисија је на основу уљаних мрља на површини воде одредила место где се авион срушио. Дубина мора износила је на том месту око 50 метара. Гњурци су покушали да на дну мора нађу авион али нису успели. А прегледом потонулог авиона могао би се открити узрок несреће. Шта да се ради у таквим случајевима?

Шведски инжењери конструисали су апаратуру која омогућава да се детаљно прегледа морско дно. То је не-

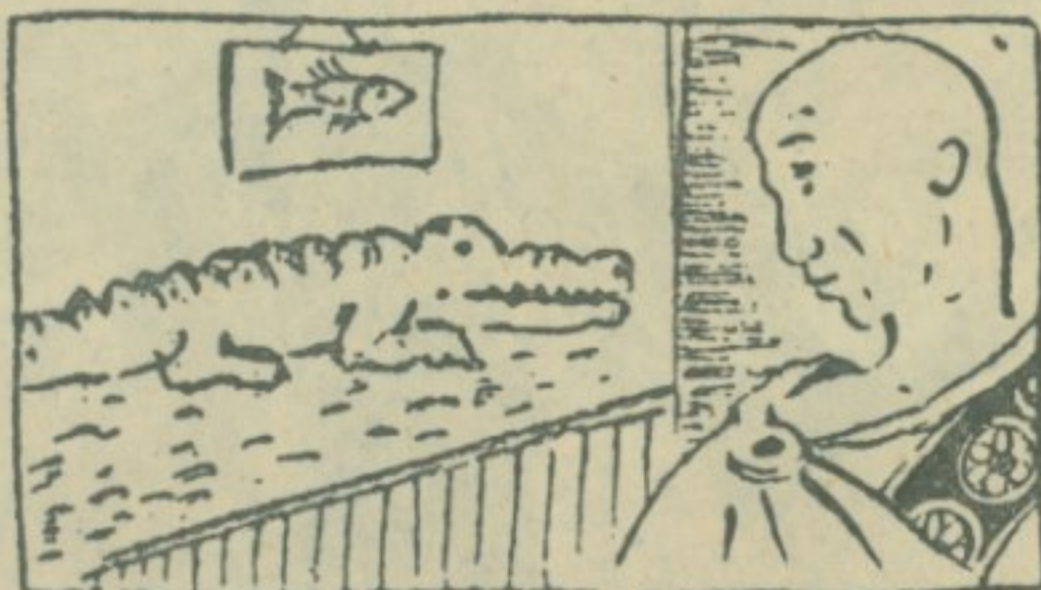
ка врста подводне једрилице којом се може управљати теледиригованим путем, на пример с палубе неког брода. Једрилица је опремљена јаким рефлекторима и телевизијском камером која преноси на површину слику морског дна.

Да би слика добијена на површини била јасна, телевизијска камера треба да „шета“ на једном метар од дна. Основни проблем је био: како да то растојање буде увек исто. Због тога су се конструктори и одлучили за подводну једрилицу: захваљујући теледиригованом управљању увек се може постићи да једрилица „лебди“ следећи рељеф морског дна.

КЛАВИР ЗА ЦУНГУ

За љубитеље музике у тропским крајевима једна француска фирма конструисала је клавири од алуминијума и пластичног материјала. На тај начин влага неће утицати штетно на инструмент, односно на његову звучност. Клавири је тежак 140 килограма.

И НИЛСКИ КОЊ ЈЕ РИБА

Најученији човек свог времена Римљанин Плиније Старији у својој вишегоманој историји „Историја природе“ сврстао је змију у рибе. Године 1554. француски научник професор Гијом Ронделе сврстао је међу рибе и — ракове. Један други познати

француски научник из 16. века, Пјер Белон, у својој монографији „О воденим животињама“ сврстао је међу рибе не само жабу и дабра, већ и туљана, крокодила, па чак и нилског коња. Али зато у то време морски коњаци нису признавани за рибу.

Неки стручњаци за историју језика тврде да реч „календар“ која се употребљава у читавом свету, потиче од латинске речи „календаријум“ која у буквалном преводу значи „дужничка књига“. Дужници су плаћали своје дугове одређеног дана у месецу. Ти данци називани су „календарима“.

Године 1676. руски бојар Артамон Матвејев био је оптужен за бављење црном магијом и чаробњаштвом само због тога што му је у кући била нађена једна медицинска књига у којој су „многи чланци бројевима писани“.

Сада се те индијске цифре — 1, 2, 3, 4 и тако даље — а које ми по традицији називамо арапским, употребљавају у читавом свету.

Вековима су се знаци који означавају рачунске радње писали речима: сабрајти, помножити, одузети. Тек недавно људи су на учили да рачунске радње које треба извршити означавају онако како их ми данас обележавамо. Математичке знаке „+“ и „—“ први је употребио Леонардо да Винчи. Знак множења „X“ увео је у математику енглески научник Вутрид крајем 17. века.

ТУЉАНСКИ РАЗГОВОРИ

Туљан Веделовог мора — такозвани Веделов туљан — једини је сисар који живи на Антарктику. Ова необична животиња дугачка до три метра и тешка и по пола тоне, читав живот проводи на леду или испод леда који покрива воде антарктичких мора. Туљан се храни у води, али дише и своје младе доноси на свет на површину. Мали отвори у леду једини су беочуг који у животу туљана повезује ова два света.

Живот туљана одавно је привукао пажњу истраживача али они за многе манифестације тог живота нису налазили објашњење. Туљан се, на пример, загнури дубоко под воду где сунчева светлост једва да продире. После полчасовног задржавања на дубини од четрдесет метара он без погрешке налази најкраћи пут назад, до свог отвора у леду. Како успева да се тако добро оријентисе? Какви су то звуци које ехолоти лове под ледом на местима где се окупљају јата туљана?

Помоћу нарочитих гнурачких костима и камера прилагођених за снимање испод леда, наоружани ехолотима научници су продрли у свет који је раније називан светом тишине.

Карлтон Реј, учесник једне антарктичке експедиције објавио је у часопису „Нешел деографик“ чланак који преносимо готово у целини.

То што смо чули приковао нас је за слушалице неколико часова. Вода испод леда пунила се звуцима које су испуштали туљани. Хор туљанског јата није ни за тренутак ућутао: шапутао је, звиждао, цијукао, певао.

Над главама два метра леда а под нама двадесет метара ледене воде. Пливам с једним другом у полумраку,

према излазној рупи која води на површину. Нама у сусрет, очигледно усмерен према истом отвору у леду, плива туљан-триметраш тежак 400 килограма. Радознало гледамо ми њега, а он нас. Помислио сам да туљану можда неће бити право ако се и ми користимо његовим отвором.

Али, другог избора нисмо имали. Мој друг је последњи пут замахнуо перајима и промолио се кроз отвор. Кренуо сам за њим. Али, тада је животиња нежно ухватила својим снажним чељустима моје десно пераје и није га пуштала десетак секунди. Затим, када се мој друг извукао на површину и сасвим ослободио отвор, туљан ме је пустио. Провукао сам се кроз отвор а одмах за мном — туљан.

Посматрали смо како туљан пуна три минута дубоко дише: његове ноздрве су се скупљале и шириле као снажни механички вентили. А онда нас је мрко погледао...

Видљивост испод леда била је изврсна: по хоризонталу се видело око 75 метара далеко. Над главама: гроздо ви ледених кристала чија је дужина износила преко једног метра — зрачили су плавичастом светлошћу. Унутрашње делове леда покривале су мрке пеге воденог растања. Између ледених кристала — рибице. Поред њих промицали су сићушни амфиподи, нека врста рачића. У леденој води открили смо мноштво живих бића: од најситнијих стенофора до огромних медуза чији су клобуци имали у пречнику три четвртине метра, а пипци били дужи од десет метара.

Пратили смо погледом сноп рефлектора усмерен на доле и на дну угледали живот: крчке звезде лежале су непомично, морски црви дугачки и по метар а дебели три

сантиметра без престанка су се увијали и гмизали, а две врсте риба-звезда — огромне наранџасте и мање плавичасте — лено су се кретале.

Ту и тамо на муљевитом дну светлцале су мрље ледених кристала. Између њих промицале су исте оне животиње које смо запазили одмах испод ледене таванице: рибе и амфиподе. Рекао бих да је разноликост живог при дну била овде исто толико велика као и у сваком другом мору. Мора која окружују Антарктик сматрају се у летњим месецима најбогатијима на свету.

Посматрање и проучавање туљана било је релативно лако. Животиње нису обраћале на људе никакву пажњу и дозвољавале су да им се приближе било у каквом „расположењу“ да су се налазиле. Били смо сведоци необичног призора: како туљани спавају испод леда. Туљани спавају „лебећи“ у води, испод саме ледене коре, приљубивши се леђима уз сам лед. Тај положај омогућава

им резерва ваздуха коју имају у телу.

Размена материја у организму туљана обавља се двоструко брже но код сувоземних животиња. Захваљујући томе туљан Веделовог мора може да спава у средини најхладнијој на земљи. И још нешто: туљани имају необично дебео слој масноће — рибеље уље, једно од најбољих природних „загревача“ на свету.

Новорођени туљан може без опасности по здравље да детињство проведе на леду: чува га пахуљасто крзно које му првих шест седмица покрива тело. Ако му вода падне на главу она се одмах следи а затим ледени кристали отпадају. Тело малог туљана остаје суво.

Посматрања су показала да се туљани оријентису испод леда помоћу природног ехолота, сличног оном који помаже неким врстама делфина да нађу храну. Туљани на тај начин проналазе отворе у леду и налазе рибу, нарочито за време дугих антарктичких ноћи. Успели смо да на осетљиве магнетфонске траке забележимо неколико врста

звукора који се јасно разликују једни од других. Кратки цвркутави звуци служе туљанима за еколокацију. До били смо утисак да туљани Веделовог мора могу међусобно да се споразумевају. Када је животиња узнемирена или узбуђена она шкљоца зубима и вилицама. Тај звук је у ствари знак за узбуђеност. Кад прети другој животињи, туљан дахне и испушта звук сличан мукању. Запамћив је још један вид туљанског „говора“: мелодичан звук сличан птичјем трилеру који почиње веома високом нотом а завршава се дубоким „дих“! Те звуке туљан испушта само кад се налази у отвору у леду као да каже: „Видите ли ову рупу? Она је моја“.

ПРОЛАЗИ ЗА ДИВЉЕ ЖИВОТИЊЕ ИСПОД АУТОСТРАДЕ

Само у Савезној Републици Немачкој јелени и дивље свиње, који насељавају шуме кроз које пролазе аутопутеви, у току 1965. године проузроковали су 40 тешких саобраћајних несрећа у којима је погинуло 20 особа. Аутомобили су са своје стране извршили прави покољ племенитих и друге дивљачи. Они су прегазили 400 јелена и дивљих свиња, 4.000 срна и 100.000 зечева.

С обзиром да саобраћајници који упозоравају на област богату дивљачи до сада нису дали никакве резултате, на аутострадама у СР Немачкој предузете су мере заштити возача од дивљачи и дивљачи од аутомобилиста. Направљени су подвожњаци и надвожњаци који треба да служе за прелаз животиња преко великих саобраћајница.

Међутим, поставио се проблем како научити дивљач да употребљава ове безбедне пролазе и да избегава опасни друм. Чула се идеја да треба искористити искуство шумских газдинстава, која за време јаким мразева постављају на одређеним местима храну по коју дивљач редовно долази. Храна ће се од сада увек остављати само у подвожњацима и надвожњацима тако да се дивљач навикне да искључиво њих користи као друмске прелазе.

СРЕБРНА НИТ

Поред инжењера Самјуела Броуна постављен је тежак задатак — изградити мост преко плахе реке Танд, у Шкотској. Броун је читаву ноћ ходао обалом реке и мислио. У зору је инжењер прилегао под брестом на обали реке и чврсто заспао. Али, када се пробудио, сунце је већ било одокочило. Плаво небо над његовом главом пресецао је сребрна нит паучине затегнута између кржавих грана, бреста. Ветар је љуљао гране, лишће је шуштало, али паучина је остала на месту, час се затежући, час опуштајући.

— Мост! — узвикнуо је Броун. Висећи мост! Без шипова и потпорних стубова! Висећи мост! — гласно је виквао Броун и отрчао кући.

Шкотланђани су у чуду пратили Броуна погледима.

Нису знали шта му је. Ускоро је непокорну реку Танд пресекао први висећи мост инжењера Броуна.

ЗГОДЕ И НЕЗГОДЕ ЖИВОТИЊА

МОТОЦИКЛИСТА

Валентин Филатов гостовао је са својим медвеђим циркусом у Штутгарту (СРН). У градској спортској сали, специјално уређеној за гостовање совјетског циркуса, одржана је генерална проба. Мечка по имену Девочка пошто је прошла последњи круг на мотоциклу, одвезла се као што је и требало иза кулиса, а после тога брзо пролазећи мимо заузетог асистента, изишла кроз капију на градску улицу. Окренувши десно Девочка се придружила уличном саобраћају који се кретао ка центру.

На првој раскрсници изне-

нађени саобраћајци одмах јој је дао зелени сигнал. На другој раскрсници саобраћајци је брзо зауставио попречно кретање и пропустио Девочку, која се кретала брзином од 40 до 50 километара. На трећем раскршћу такође су јој дали зелени сигнал. Тек после четврте раскрснице, Филатов је спортским колицима препречио Девочки пут и она се зауставила. Појавила су се и полицијска кола. Саобраћајни инспектор уручио је Девочки међународну возачку дозволу, јер је „поштовала“ саобраћајне знаке.

ДУГОРЕПИ ПАТУЉАСТИ МАЈМУН

Дугорепи патуљаст мајмун — најмањи је у својој врсти. Одрастао мајмун дуг је 114 милиметара а тежак је свега 120 грама. Ти становни-

ци тропских шума у басену реке Амазона сада су најновије домаће животиње. Иначе, они се брзо навикавају на људе.

НЕ БРЂЉАЈТЕ

Једном Лондонцу, љубитељу птица, одлетео је пар индијских чворака. Међутим они су се брзо вратили свом господару и то захваљујући — брђљивости. Наиме, један од њих је слетео на раме једног пролазника и поверљиво му саопштио број телефона свога газде: 15-39. Зачуђени пролазник окренуо је тај број, позвао власника чворка, предао му га и чворак се поново нашао у кавезу.

Други чворак је одлетео у парк. Слетео је на раме једној девојчици и рекао јој: „Ја вас волим! 15-39“. Девојка је ухватила „каваљера“, позвала телефоном власника, па се и други чворак нашао поново у кавезу.

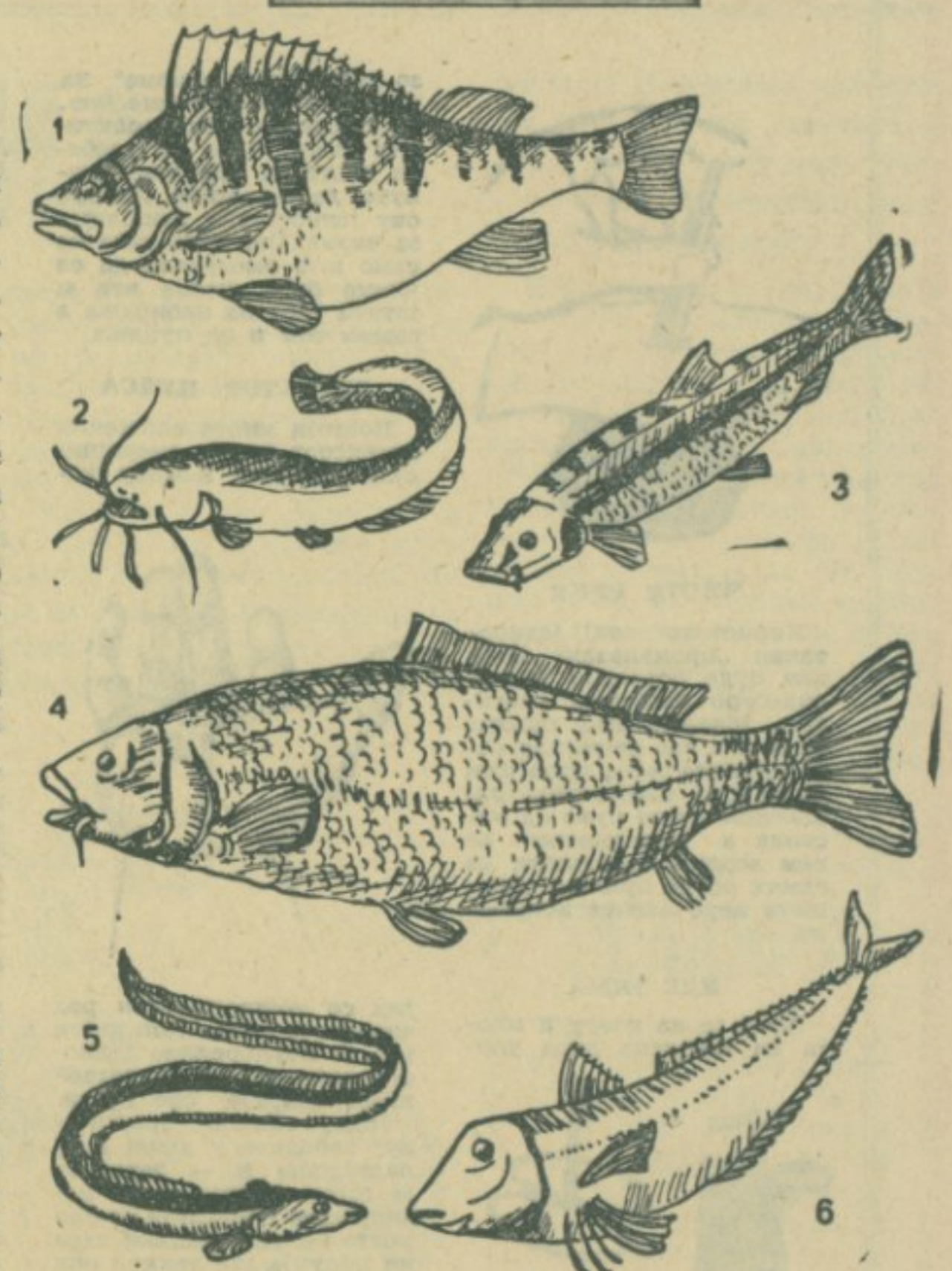

»СТАВИ МИ НАОЧАРЕ«

Ловачки пас по имену Том био је већ у годинама. По цео дан је лежао на свом ћилимчету и жалосно гледао у једну тачку. Тома, који живи у једном енглеском граду, прегледао је ветеринар и утврдио да је кратковид, па му је преписао наочаре. После тога „старост“ као да је руком однета. Том је постао весело и виталан. Ако би му наочаре случајно пале, он би их одмах зубима подигао и носио свом господару да му их стави. При том је шенећи „молио“: „Стави ми наочаре“.

СУСТАНАРИ

У пустињама новозеландских острва живи такозвана троока веверица. Она се не замара грађењем јазбине, него се насељава у удобном сувом гнезду албатроса. Веверице и албатрос користе гнездо у две смене по строго одређеном реду. Албатрос се враћа у гнездо пред ноћ, а веверица управо тада полази у лов. Ипак она мења суседе, али само због тога што живи дуго: и до 500 година!

ПОЗНАЈЕТЕ ЛИ СВЕТ РИБА?

ЗНАТЕ ЛИ КАКО СЕ ЗОВУ ОВИХ ШЕСТ РИБА И КОЈА СЕ ИЗМЕЂУ ЊИХ ИЗДАЈА И ЗВОГ ЧЕГА? АКО НЕ ЗНАТЕ, ДАЈЕМО ВАМ ОДГОВОР.

подморницу и уручивао савезницима важне податке.

Помоћ коју је Арманд пружио савезницима да би што пре била сломљена Немачка и његова отаџбина Пољска постала слободна, види се из оцрнене његовог рада коју је дала британска обавештајна служба,

„Захваљујући обавештајној активности коју је развио Арманд, Генералштаб је увек имао тачну слику свих немачких војних подухвата у Француској“ — стајало је у Романовој карактеристици у Лондону.

Абвер на трагу

Једне ноћи, 21. октобра 1941. године, у ваздухопловној немачкој бази у Шербур, одржан је састанак Абверових органа контрашпијунаже одељења III Ф. Састанак је водио капетан Бернхарди, један од најбољих немачких официра контрашпијунаже. Психолог и шеф контрашпијунаже Тајне војне полиције ваздухопловне базе у Шербур Хуго Блајхер је до саме зоре излагао план за откривање Валентинове обавештај-

Немогућ противник

Била је касна јесен 1941. године. Око 5,15 часова пре подне чули су се пуцњи на Монмартру. Десетак официра немачке контрашпијунаже и јаки одреди Тајне војне полиције стезали су обруч око виле у Улици Леандр 8.

Роман је знао да траже њега. Међутим, Немци су погинули и ушли у број 8-6. Роман је ујурбану уништавао шифру за радио-станицу. У 6,15 часова почели су да лупају и на његова врата, а онда су их провалили и упали унутра. Држећи аутомате и пиштоље на готово, стали су као укопани. Роман их је чекао у пижами и скрштених руку. Хтео је да добије у психолошком ефекту. Није дигао руке увис већ се пакосно насмејао. Прошло је неколико тренутака док су се Немци снашли.

— Ви сте Арманд Борни? — упитао га је капетан Бернхарди.

Да би га још више збунио, Роман га је „исправно и рекао му своје право име. Хуго Блајхер, психолог био је толико збуњен неочекиваним обртом ситуације да је захтевао да се Роману ставе лисице на руке, а затим су га одвели. Требало је да прође читавих 6 часова па да се официри Абвера сете да кису претресли Романов стан. Када су дошли у Романову собу, прозор је био отворен. Једини траг да је неко одавде побегао било је уже направљено од креветских чаршави низ које су се спустили радио-телеграфисти Гастон и Френсиз.

Роман није стигао да уништи архиву и Немци су је запленили. Били су толико изненађени прецизним подацима о својим јединицама у Француској и њиховој делатности да су морали дуго да их проверавају. Готово ни једна немачка војна установа није имала овакве комплетне податке о својим снагама какве је имао Роман.

На предлог немачких официра контрашпијунаже Барнхардија и Блајхера пуковник Штефенс је одлучио да Романа не стави под истрагу већ су га упутили у концентрациони логор да умре лаганом смрћу. Официри Абвера су похапсили део Романове мреже и више су очекивали у истрази од њих него од самог Романа. Хуго Блајхер га је добро проценио. Са Романом би се само изгубило драгоцене време, јер је он био чврсто решен да умре а да не проговори.

До краја рата Роман је остао у концентрационом логору политичких противника Немачке. Остао је жив, захваљујући јакој вољи да доживи слободу Пољске.

Јесте ли већ чули

га...

... ксилофон је вероватно најстарији музички инструмент који се и данас употребљава у

оркестрима. За њега су знали још стари Кинези три хиљаде година пре наше ере.

... црквени торањ у Адерберју у Енглеској срушио се 1755. године од земљотреса чији је епицентар био у Лисабону, то јест око 1600 километара далеко.

... у Немачкој је пронађен и патентиран начин за добијање без-

алкохолног вина. Народним поступком који се примењује при врењу у безваздушном простору из вина се одстрани 99 одсто алкохола а да му се притом не промене ни мирис ни укус.

... кад гради себи гнездо колибри је толико систематичан да у-

потребљава границе и травнице све једнаке дужине.

ЧВРСТО РЕШЕН ДА УМРЕ

Капетан Ромен Чернијавски био је пре рата генералштабни официр пољске обавештајне службе. Стекавши високо обавештајно образовање радио је у пограничној контрашпијунажи, борећи се против немачких шпијуна, које су Абвер и Гестапо припремајући агресију убацивали у Пољску. Када је Немачка напала његову отаџбину, био је у првим борбеним редовима. После капитулације Пољске, одлази са својим друговима у Француску и бори се у пољској добровољачкој легији. На положајима код Леневила истакао се као један од најхрабријих бораца.

После слома француске војске, искусни обавештајач Чернијавски узео је легитимацију свог погинулог друга Арманда Борнија и укључио се у дугу колону избеглица које су се повлачиле у јужну Француску. Било је ту Енглеза, Белгијанаца, Холанђана и других и сви су имали уморна лица, мислили су да је крај свеу. Капетан Роман није тако мислио.

— Немци морају бити потучени, моја земља мора бити слободна — говорио је Роман својим друговима. Остао је у Француској да се бори за Пољску. Чим је јула 1940. године стигао у Тулузу, почео је да размишља о стварању такве обавештајне мреже која ће савезницима помоћи да што пре дођу до победе. Радио је брзо и ускоро је створио две обавештајне групе, у Марсељу и Тулузи. Пронашао је сво-

је земљаке и родољубе свих народности и упутио их у основна знања обавештајне службе. Због састава своје обавештајне мреже, која је обухватала многе народности, капетан Чернијавски јој је дао назив „Међусавезничка“. Убрзо је група развила снажну обавештајну делатност која је Немцима почела да наноси велике штете.

Тајанствени Валентин

Иако је „Међусавезничка“ обавештајна мрежа била разграната, капетану Роману нико није знао право име. Његови агенти знали су само да целокупном организацијом руководи „Валентин“, али га никада нису видели, нити су знали где је седиште њихове организације. Само су два Пољака: Лах, који је са Романом радио на обради обавештајних података и Кристијан, који је одржавао везу са агентима, били једина лица која су га знала.

Присутна у свим немачким војним гарнизонима „Међусавезничка“ је у исто време у таквој илегалности да немачка обавештајна служба о њој ништа није знала. Романови обавештајци су доспевали до немачких и квислиншких војних и политичких врхова. Он је имао податке о целокупном војном железничком транспорту у Француској. Немци нису ни слутили да се савезничка бомбардовања њихових трупа у Француској планирају из Париза, из једне старе виле у којој се крио капетан Роман. Чернијавски

је успео неколико пута да лети у Лондон и да прими шифре за своју радио-станицу или однесе најважнија обавештења, а да остане непознат и непримећен.

Његови обавештајци налазили су се у свим војним лукама. Њиховом оку ништа није могло промаћи. Онога дана када су Немци почели да припремају изградњу подморничких склоништа, Роман је исте вечери одлетео за Лондон са плановима подморничких база. Романови извештаји су стизали у Лондон радио-станицом, авионом и подморницом. Микроснимке немачких војних објеката Роман је слао преко једне апотеке, која их је отпремала као „лекове“ преко рибара Цезара. Рибар би обично ноћу испловио на рибарење, са чекао на пучини британску

не мрежу. У току ноћи је стигао и пуковник Стефан, шеф Абверовог центра из Сен-Жермена. Ускоро су немачки органи контрашпијунаже створили штаб од 14 официра. Они су добили задатак да прикупе све податке о Валентину из немачких обавештајних центара са територије Француске.

После два месеца рада немачки обавештајци у Француској не само да нису могли да дођу до података већ никада нису ни чули за Валентинову мрежу. Почела су велика хапшења на све стране, упорна и дуга саслушања хиљаде људи. Стотине немачких агената трагало је за било каквим податком. Најзад су дошли до Романовог другог имена — Арманд Борни.

ХИЉАДУ КОРАКА ДО НИЛА

Европљани су готово од памтивека сматрали Нил једном од највећих река на свету али нико није знао где је његов почетак. Око 60. године наше ере, император Нерон наредио је двојици римских центуриона да пронађу „главу Нила“ — његов извор.

Центуриони су превалили дуг пут. По обичају римских војних одреда тог времена с „истраживачима“ је ишао један човек који је бројао њихове кораке. На својим воштаним дашчицама центуриони су записивали: од тог до тог места — толико корака. Стигли су до „етиопске земље“. Етиопијски цар их је благонаклоно примио, па им је чак дао и пратиоце. Када су се центуриони вратили у Рим, Неронов учитељ, филозоф и писац Сенека, записао је њихов извештај. „Дошли смо до огромних мочвара чије порекло не знају ни месни житељи. Биље је толико испреплетано у води да се ни пешице ни чамцем те воде не могу сагледати, чак и кад би чамца био мали, само за једног човека, не би се могло проћи... Тамо смо видели две хридине из којих су страшном снагом избијале моћне воде Нила“. Од до-

мордаца су центуриони још чули да међу блатиштима, само на супротној страни, живе необична племена људи ниског раста — пигмеји, у чије се постојање у то време није веровало. Сматрало се да је то чиста измишљотина.

Пишући о тој експедицији, Сенека није пропустио прилику да истакне Нерона који „као и други добротворитељи изнад свега љубе истину“.

Да, Европљани су први пут видели пигмеје тек 1870. године. До њих је успео да допре истраживач Африке Швајцурт. Па ипак, четрдесет година пре путовања Неронових центуриона, Аристотел је у свом делу „О постанку животиња“ писао: „Јдралови долећу са скитских поља на блатишта која се налазе у горњем Египту и из којих истиче Нил. Та места насељена су пигмејима. То није мит, заиста постоји народ малих људи“.

Још су занимљиви стихови легендарног песника Хомера написани неколико векова пре Аристотела у којима се, отприлике, каже следеће:

„С таквим криком јдралови прелећу под небом високог, бежећи од страшних зи-

ма и киша бескрајних. С криком лета они према бразм струјама океанским, смрт и пропаст спремајући пигмејима људима нискораслим; у јутарњим сумрацима зли рат с њима водећи“.

Тема рата између пигмеја и јдралова продрла је као древни мит и у књижевност каснијег доба. Али, и постојање и опсада Троје сматрани су некад великом измишљоти-

ном древног песника и тек крајем прошлог века били су нађени остаци овог града. Ранијим истраживачима Хомеровог дела епизода с пигмејима и јдраловима чинила се немогућом и неистинитом. Јер, јдралови су мирне птице и никада не нападају људе, а у постојање пигмеја нису веровали. Међутим, касније се показало да су на нилским блатиштима „ратови“ између пи-

гмеја и јдралова могући. Пигмеји одлазе у лов на ове птице које долећу у њихове крајеве на зимовање. А јдралови се бесно устремљују на сва ког ко покуша да се приближи њиховом гнезду.

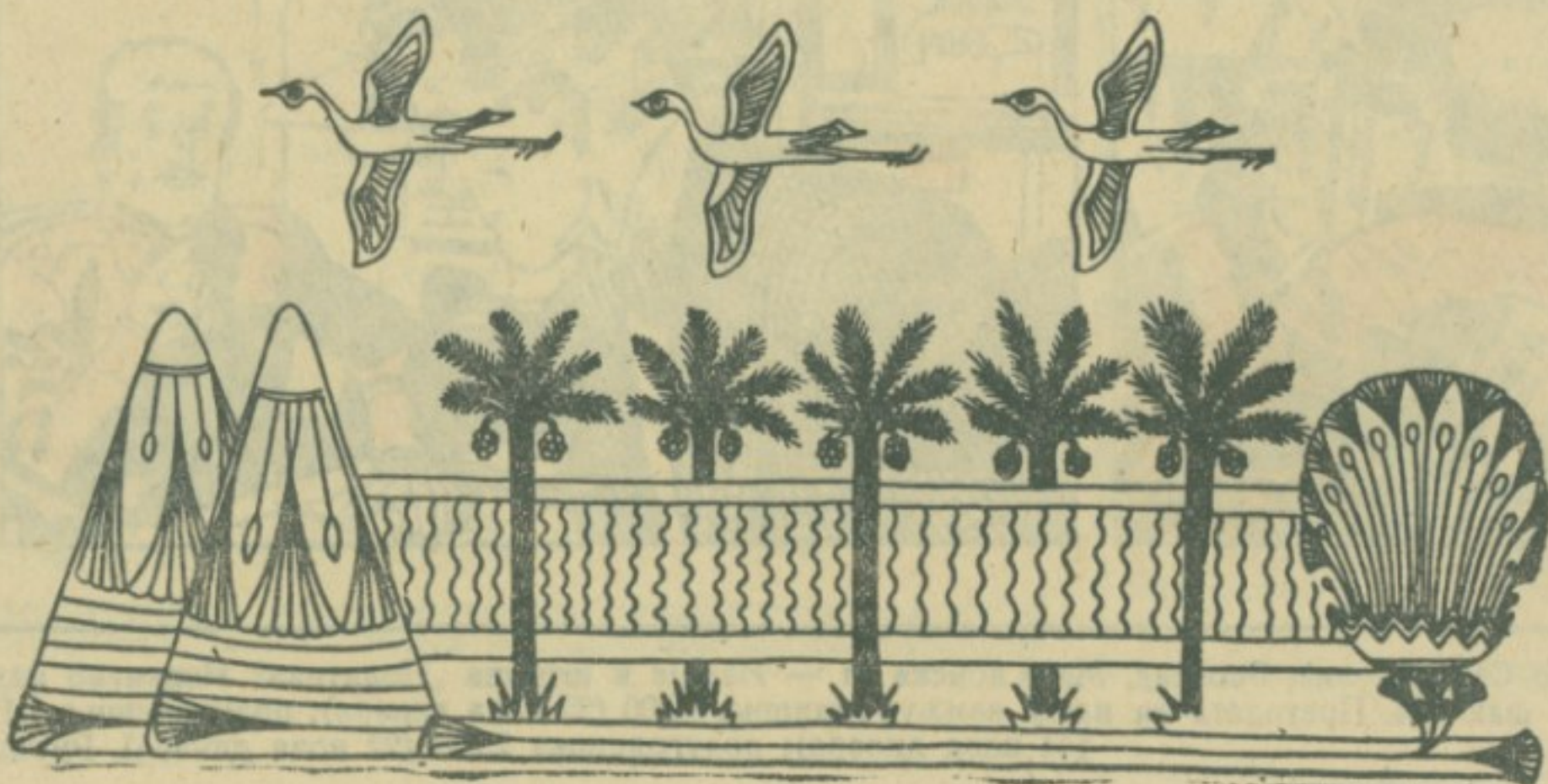
Како је аутор „Илијаде“ и „Одисеје“ могао да зна појединости из живота пигмеја који су живели у блатиштима готово у срцу Африке? Да, и то готово хиљаду година пре ек-

спедиције Неронових центуриона. Можемо се запитати и ово: како је Аристотел с таквом тачношћу означавао крај где јдралови зимују?

Египатски фараони и дворјани гајили су необичну наклоност према робовима-патуљцима. Да би дошли до такве „пиграчке“ били су спремни баснословно да плате. Још средином трећег миленијума пре наше ере фараонски доглавник Хуфер предузимао је неколико путовања на југ. Једном је он, на огромну фараонову радост, довео са собом једног патуљка. Можда је тај патуљак био пигмеј? Можда су Египћани још пре много векова знали пут до нилских мочвара и блатишта?!

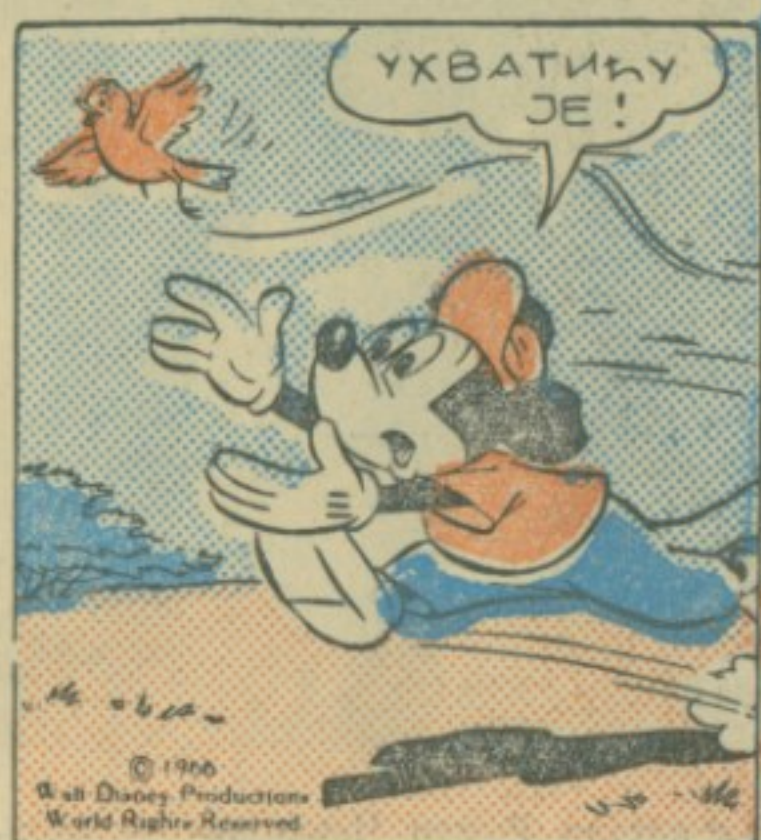
РЕКЛАМА

Фирма која је произвођила музичке инструменте замолила је певача Вилијама Роуерса да посведочи високи квалитет ове фабрике. Роуерс љубазно одговори писмом: „Цењена господине! Потпуно сам уверен да су ваши клавири бољи од свих на које сам се било кад ослањао“.

WALT
DISNEY

МИКИ

ЏОНИ ХАЗАРД

ФРЕНК РОБИН

